

**Министерство образования Республики Тыва
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Средняя общеобразовательная школа с. Кунгуртут
Тере-Хольского района**

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО

Ховалыг Ч.О.

**Приказ №1 от «28» августа
2023 г.**

Август-оол Л.М.

**Приказ №1 от «28» августа
2023 г.**

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета "Родной язык"

для обучающихся 4 класса

Тайылбыр бижик

Программаны А.К. Ойдан-оол, Э.Д. Ондар, Н.Ч. Дамбанын тургусканы 1-4 класстарнын тыва дылга Куруне стандарды болгаш ооредилге программаларынга база Тыва республиканын ниити ооредилгезинин куруне стандартынын национал- девискээр кезээнге үндезилеп тургускан.

Тыва дыл – Тыва Республиканынундезин чурттакчылары болур тываларнын торээн дылы. Амгы үеде ол Тыва Республиканыё куруне дылдарынын бирээзи болганы-биле оон ажыглалы хой талалыг. Ол дээрге чугле харылзажырынын эвес, тыва культуранын– улустун аас чогаалынын, литературанын, театр уран чуулунун болгаш радио, теледамчыдылгаларнын, парлалганын, эртемнин, албан-херек кылырынын, ооредилгенин база кижизидилгенин дылы.

Школанын ооредилге системазында эге школа онзагай черни ээлеп турар. Оореникчилернин баштайгы эге чадада торээн дылынга алган быжыг билиглери, мергежилдери база чаёчылдары оларнын ниити сайзыралынга, кижизидилгезинге салдарны чедирер база кол ниити ооредилге чедип алырынга эргежок чугула баазаны тургузар.

Тыва Республиканын ниити ооредилгезинин национал - девискээр кезээ эге школаныноореникчилеринин ниити сайзыралынче, оларнын билиинин практиктиг болурунче утланган. Ооё кол **сорулгалары** мындыг:

- оореникчилернин чогаадыкчы болгаш интеллектуалдыг шаан, бар курлавырын, сундузун, сонуургалын даштыкы хүрээлелге, улусчу культурага, торээн дылынга, улусчу педагогикага даянып тургаш**сайзырадыр**;
- ал-бодунга, ог-бүлезинге, торелдеринге, чонунга, социал хүрээлелге, кижиге торелгетенге, бүдүн делегейге хүндүткел болгаш олар дээш харыысалга оореникчинин сагыш-сеткилин омүнээзинден, оон мээ-медерелинден, сагылга-чурумундан илерээр кылдыр **кижизидер**;
- билигнин, шингээлдин болгаш дуржулганын, ол ышкаш ооредилгенин янзы-бүрү хевирлеринин системазын уругларнын энтотпсихологтуг онзагайларын болгаш назы-харын барымдаалап **чедирер**;
- уругларнын айыыл чок чоруун хандыраар, мага-бодунун болгаш психиктиг кадыкшылын улусчу дидактика аргалары-биле **камгалаар, быжыктыраар**;
- уругнун бот-тускайлан онзагайларын кадагалаар болгаш **деткимчени коргузер**;

Эге класстарга тыва дылды ооредиринин кол сорулгалары:

1. уругларны шын бижиир болгаш чугаалаарынга ооредир;
2. торээн дыл дугайында эге билиглерни бээри;
3. уругларны ном ажыглаарынга чанчыктыраар болгаш оларнын дылга сонуургалын, номчулга болгаш билиглерже чуткулун хайныктыраар;
4. уругларны мораль болгаш эстетика талазы-биле кижизидер;

5. ооренип турар чуулдерни сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарынга оореникчилерни чанчыктырар;
6. орус дылды ооредиринге чугула баазаны тургузар.

Тыва дыл программазы дараазында болуктерден тургустунган:

1. «уннер болгаш ужуктер».
2. «Сос».
3. «Домак».
4. «Харылзаалыг чугаа».
5. «Чараштыр бижилге».

Класс санынга фонетика, лексика, сос тургузуу, морфология, синтаксис болгаш харылзаалыг чугаа талазы-биле кичээлдер чоруттунар. Бо чорук дылдын ангы-ангы болуушкуннарын бот-боттарындан адырбайн, оларнын аразында тудуш харылзаазын уревейн ооренири-биле тайылбырлаттынар.

Ынчалза-даа класс бурузунде ук болуктернин кайы- бирээзи кол черни ээлеп турар. 1-2-ги класстарга кол болук «уннер болгаш ужуктер», 3-4 класстарга – «Сос (состун тургузуу, чугаа кезектери)», «Домак».

«Харылзаалыг чугаа» деп болук класс санында кол черни ээлеп турар. Харылзаалыг чугаа талазы-биле аас, бижимел ажылдарны грамматика-даа, номчулга-даа кичээлдеринге чорудар.

4 класстарга « Фонетика, лексика, грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазы» деп болуктун тайылбыр бижии

Эге школага торээн дылды ооредиринин кол сорулгазы уругларнын аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадыры оларнын угаан ажылын сайзырадыры- биле, кижии бооп хевирлеттинери- биле тудуш харылзаалыг. Ол чул дээрге оореникчилерни эки мозу-шынарлыг, идекпейлиг, куш- ажылга ынак хулээнген херээнге харысаалгалыг хамаатылар болурунга, таварышкан бергелерни бот- миннип ажып эртерин кижизидери, чаа чувени билип алыр чуткул сонuurгалын улам сайзырадыры болур.

Эге класс оореникчилеринин угаан ажылын болгаш чугаазын сайзырадырынын айтырыгларын уре туннелдиг шиитпирлээринден школага ооренир бугу эртемни чидиишкинниг шиёгээдиپ алыры дорт хамаарылгалыг.

Чаарттынган программада ооредилге материалын класстар аайы- биле хуваарда чунун- даа мурнунда эртемнин бодунун логиказын (дылдын кезектеринин аразында харылзааларын болгаш бот- боттарындан) барымдаалаан. Оон ынай 7-10 харлыг уругларнын назы- хар талазы - биле онзагайларын, оларнын чувени билип алырынга боданыр аргаларынын хире-шаан база ооренип корген.

Эге класстарга тыва дыл курузун система - контрастыг (системаны чангыс черге мооннээри) принципке үндзилээш, тугусканы ооредилге материалын улуг- улуг кезектеп (блоктап) шингээдип алыр органы бээр.

Уруглар эге класстарга фонетиканын, лексиканын, грамматиканын шын бижилгенин болгаш чугаа сайзырадылгазынын эргежок чугула, эн кол эге билиглерин алыр. Олар үстүкү класстарга ооренир чуулдер- биле тудуш харылзаалыг, тыва дыл эртеминиэ амгы үеде чедиишкиннеринге үндзилеттинген бооп турар.оореникчилернин таныжыр эге билиглери: состун фонетиктиг составы, состу слогтарга болгаш уткалыг кезектерге чарары, чугаа кезектеринин барык шупту (чүве ады, демдек ады, сан ады,ат орну, кылыг созу, наречие, чамдык эдеринчилер болгаш артын-чылар) болгаш оларнын эн кол хевирлери, болуктери, домактанын чамдык хевирлери, янзылары, домактын чугула кежигүннери, ийиги черге кежгүннери, (ниити таныжылга), элээн каш шын бижилгенин дурумнери. Ол ышкаш программада состун лексиктиг утказы состун хой утказы, синонимнер, антонимнер _ биле практика кырынга таныжары база кордунген.

Фонетика, лексика, грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазынын талазы- биле бодуун билиглерни шингээтпишаан, уруглар дыл материалын сайгарып, түннөп, удур- дедир деннеп, болуктеп ооренир, оон- биле кады литературлуг чугаанын баштайгы мергежилдери болгаш чанчылдары чоорту хевирлеттинер, дылдын кол эге хемчеглери болур состу, домакты бодамчалыг ажыглаарын чидип алыр.

Класс бурузунун программасы беш - беш болуктерден тургустунган: 1) «үннер болгаш үжуктер»; 2) «Сос»; 3) «Домак»; 4) «Харылзаалыг чугаа»; 5) « Чараштыр бижилге».

Класс бурузунге фонетика, лексика, сос тургузуу, морфология, синтаксис болгаш харылзаалыг чугаа талазы- биле кичээлдер чоруттунар. Бо чорук дылдын ангы-ангы болуушкуннарын бот-боттарындан адырбайн, оларнын арзында тудуш харылзаазын үревейн, ооренири-биле тайылбырлаттынар.

«Харылзаалыг чугаа» деп болук класс санында кол черни ээлеп турар. Харылзаалыг чугаа талазы- биле аас, бижимел ажылдарны грамматика-даа, номчулга-даа кичээлдеринге чорудар.

«үннер болгаш үжуктер» деп болукке хамаарышкан билиглер, мергежилдер болгаш үжуктер, оларнын аразында хамааржылгазы, ажык болгаш ажык эвес үннер куштуг дүлей ажык эвес үннер дээн чергелиг фонетиктиг билиглер хамааржыр. Ол ышкаш эге класстарга уруглар состун үн, үжук талазы-биле сайгарылгазын кылып шыдаар мергежилди чедип алыр.

__4-кү класстарга оореникчилернин 1__2- ги класстарга алган мергежилдери болгаш чанчылдары түннел катаптаашкын-биле ханылаар, үн, үжук сайгарылгазы улам делгемчиир. Оон ынай оореникчилер чугааны кичээнгейлиг дыннап билирин чедип алыр. Оон түннелинде уруглар чазыг чок дужуруп бижип, адап бээрге, шын бижип алганын хынап ооренир

«үннер болгаш ужуктер» деп болукке 1__2 класстарга чорудар ажылдын онзагай чуулу чул дээрге уруглар дыёнап тургаш, состерде үннерни ылгап, состун кайызында (эгезинде, ортузунда, соолунде), кандыг үннер чанында чоруурун тодарадып, 1-ги класстын тончузунде 2-ги класстын эгезинде-ле олар чамдык үннерни адаары биле бижири дуушпейн барып болурун билип алыр. Чижелээрге, дун деп состун эгезинде дулей кошкак ажык эвес үн адаттынар-даа болза, ону ыткыр ажык эвес үннүн үжүү-биле демдеглээр, *хамааты* деп состу адап турда, ийи *т* дынналза-даа, чангыс үжук бижиир дээш оон-даа оске.

Эге школанын бугу класстарынга бо темага хамаарышкан кол негелде болза чугаанын үннерин адап, дыннап тургаш, уруглар оларны ылгап, бижекке шын демдеглээрин чедип алыры болур.

Сос. Состу программада лексика болгаш грамматика талазы-биле коорун киирген.

Эге	класс	башкызы	бугу
дорт чыл дургузунда словарь (лексиктиг) ажылынче улуг кичээнгейни салыр ужурлуг.			
Лексика	талазы-биле	теоретиктиг	билиглерни
эге	класстарга	чугле	практиктиг
мергежилгелерни		грамматика,	сос
шын бижилге кичээлдеринге чорудар.		тургузуу	болгаш

Уруглар грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазынын кичээлдеринге дыл материалын хайгаарап, чечен чогаалды номчу-п, сайгарып тургаш, состернин кандыг бир чувелерни болгаш болуушкуннарны илередирин, оларнын тодарпгай у-ткалыг болурун, чамдык состернин хой уткалыын, ангы-ангы домактарга, ылаёгыя харылзаалыг чугаага, чоок болгаш удурланышкак уткалыг болурун билип алыр.

Оон түннелинде уруглар бодунун бодалын чиге болгаш тода илередирде утка талазы-биле эн-не тааржыр состу шилип ооренир, оларнын словрь курлавыры чоорту байыыр болгаш идепкейжиир.

Сос тургузуунун дугайында эге билигни 2-ги класска торел состер болгаш торел состернин ниити кезээ — дазылды ооретпишаан, практика кырынга таныштырып эгелээр. 3-ку класска уруглар состун уткалыг кезектери болур дазыл болгаш кожумактар (чогаадылга кожумаа, оскертилге кожумаа) дугайында билиглерни долузу-биле алыр болгаш сос чогаадылгазынын бодуун таварылгалары-биле, сос чогаадыр эн нептеренгей чогаадылга кожумактары-биле (-чын, -чин, -та, -те, -тыг, -тиг) практика кырынга таныжар. Состун тургузуун чедиишкинниг ооредири дулей кошкак ажык эвес үннернн үжуктерин состун тургузуун барымдаалап дакпырлап бижиирин (*каттыг*,

сыннар,тыппа), эн хереглеттингир нарын состернин шын бижилгезин (ажыл-агый) шингээдип алыр органы бээр. Бо теманын дыл материалы класстан классче нарыыдап бар чыдар, ынчангаш 3__4 класстарга морфологтуг тургузуу нарын ангы-ангы чугаа кезектерин уткалыг кезектерге сайгарып ооренир.

оореникчилернин состернин тургузуун дурген болгаш шын кылып шыдаарындан, дазылдын тонген уну - биле кожумактыё эге уну шын кожуглап билиринден шын бижилгенин дурумнерин шиёгээдип алыры улуг хамаарылгалыг.

Эге класска чугаа кезектеринден чуве адын, демдек адын, кылыг созун, сан адын, ат орнун, элээн хереглеттингир, наречиелерни, эдеринчилерни, артынчыларны ооренири программада кордунген оореникчилер чугаа кезектерин оларныё ниити лексиктиг утказынга, харыылаттыннар айтырыгларынга, падеж, арын, сан, уеге оскерлиринге ундезилеп ылгап ооренир.

Чугаа	кезектерин	ооредиринин	белеткели	1-ги
класска кым?	чуу?	кандыг?	деп айтырыгларга	харыылаттынар
состер-биле таныжып, оларны болуктээринден (унуштер, дириг амытаннар аттары) эгелээр.				

2-ги класска уруглар чувелерни, демдектерни болгаш кылдыныгларны илередир состер-биле таныжар, олар домакка чорда, шын айтырыг салып билирин чедип алыр.

3-ку класска чувелер, демдектер болгаш кылдыныглар дугайында оореникчилернин грамматиктиг билии хевирлеттинер: уруглар «чуве ады», «сан ады», «кылыг созу» деп терминнер-биле таныжар, эн хереглеттингир эдеринчилерни шын бижип, ажыглап ооренир.

Чуве адын ооренип тургаш, хойнун база орус дылдан улегерлеп алган чуве аттарынын падежтерге оскерл ири-биле практика кырынга таныжар. улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлирин коргузерде, программада берген «Шын бижиirin сактып алыр состер» данзызын ажыглаар. Чве адынын хамаарылга хевири-биле ниити таныжылга кылыр.

4-ку класска уругларнын мурнунда класстарга ооренип эрткен чугаа кезектеринин дугайында билиглерни ханылаар болгаш быжыгар.

Бо класска оореникчилер кылыг созу чугле уелерге эвес, а арыннар болгаш саннарга база оскерлип чоруурун билип алыр, оон дужаал болгаш даар хевирлерин практика кырынга ажыглаарынга чанчыгар. Кылыг созунун болбас хевири-биле база

практика кырынга таныштырар, болбас хевиринде чамдык кылыг состеринин шын бижилгезин ооредир (тыппа, кылба,...)

4-ку класска ооренир чугаа кезектеринден ат орну-биле оореникчи-лер бир дугаарында таныжар. Оон болуктеринден арыннын ат оруннарын болгаш оларныё падежтерге оскерлирин ооренири кордунген. ургулчу практиктиг ажылдар чоротканынын туннелинде арынныё ат оруннарынын оскерлирин, оларны чугаага шын ажыглаарын оореникчилер чедип алыр аргалыг.

Наречиелер-биле таныжылганы база-ла практика кырынга чорудар. ургулчу хереглеттиннер наречиелерниё шын бижилгезин оореникчилерге словарь ажылы таварыштыр шингээттирер.

Сан адындан практиктиг угланыышкын - биле ниити утказын, харыылаттынар айтырыгларын, тун болгаш дугаар сан аттарын чугаага ажыглап билирин ооредири кордунген.

Эвилелдерни тускай чугаа кезээ деп ооретпес-даа болза «Домак» деп теманы эртип турар уеде *а, ынчалза-даа, ындыг болза-даа, болгаш, чуге дээрге* деп эвилелдерни бодуун болгаш нарын домактарда чангыс аймак кижиг\ннерге ажыглап ооренир.

Чугаа кезектерин болгаш оске-даа темаларны ооредип турар уеде словарь ажылы (состун утказын тодарадыры, ону барымдаалап чугаага шын ажыглаары, антонимнер болгаш синонимнер-биле ажыл) куштелир. Оон-биле чергелештир класс бурузунге хуваап каан, шын бижилгезин сактып алыр состер-биле ажыл база чоруттунар.

Домак. оореникчилер эге класстарга домак дугайында дараазында билиглерни алыр:

1) домактарнын утка - сорулгазынын талазы-биле (медээ, айтырыг, алгы), ун аяны-биле (кыйгырыг) хевирлери;

2) домак кижигуннери: кол сос, соглекчи болгаш ийиги черге кижигуннер (ийиги черге кижигуннерни хевирлерге чарбас);

3) сос каттыжыышкыны, сос каттыжыышкынында озек болгаш чагырткан состер, сос каттыжыышкынында болгаш домакта состернин харылзаазын айтырыглар дузазы-биле тодарадыры;

4) чангыс аймак кижигуннерлиг домактар;

5) бодуун болгаш ийи бодуун домактан тургустунган нарын домак.

Домактын хевирлерин болгаш тургузуун ооренгени-
биле чергелештир бижик демдектерин хереглээр талазы-биле ажыл чоруттунар. 4-
ку класска дорт чугаага болгаш адалга бижик демдектерин хереглээрин уруглар практика кырынга шингээдип ал
ыр ужурлуг. Ынчалза-даа бо талазы - биле частырыгларны уругларнын би-лиин
үнелеп, оларга демдек салырда санапас.

Уругларнын грамматика болгаш шын бижилге талазы-биле билии класс орулээн тудум-
на, улам байып, чаа-чаа чуулдер немежип олулары билдингир.

1-
ги класска оореникчилер чугаалап домактарны ылгап, домактарны номчуп турар уеде бижик демдектерин езугаар
ун аянын болгаш ун доктаашкыннарын кылып, баш удур оларны сайгарып соонда бижээш, соолунде
улуг сек салып билир ужурлуг. Оон ынай домак эгезинге улуг ужук бижииринин
дурумун уруглар шиёгээдип алыр.

Домак кижигуннери - биле оореникчилер 2-ги класска таныжып эгелээр. Грамматика болгаш номчулга
кичээлдеринге домакта кымнын база
чунун дугайында чугаалап турарын коргузер состерни ылгап ооренир, олар «кол
сос», «соглекчи» деп билиглерни болгаш терминнерни шингээдип алыр.

Медээ, айтырыг, алгы болгаш кыйгырыг домактары-биле оореникчилер 2-ги класска таныжып эгелээр.
Ук класска утка талазы-биле ун аянын барымдаалап, домактарнын соолунге улуг
сек, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин салырын практика кырынга ооренир. 3-
ку класска оореникчилер «медээ», «айтырыг», «алгы», «кыйгырыг домактары» деп терминнер болгаш билиглерни,
ук домактарны ун аянын сагып шын адаарын домактарнын соолунде улуг сектен ангыда, айтырыг,
кыйгырыг демдектерин салырынын дурумнерин шингээдип алыр.
Бугу класстарга домактарнын айыткан янзыларын тургузуп шыдаарынга мергежилдер ажылдар ургулчу чоруттунар
ужурлуг. Оон ынай бо класска чугула кижигууннерден ангыда, домакта йиги черге кижигуннери барын база билип
алыр (ангы-ангы хевирлерге ылгавас).

4-ку класска оореникчилер эвилел
чок болгаш эвилелдиг, чангыс аймак кижигуннерлиг домактарны меделердиг тургузуп,
оске кижигуннерден оларны ылгап, чангыс аймак кижигуннерни санаан ун аяны-биле номчуп,
оларнын аразынга биче сек салырын ооренир.

оореникчилернн чүвени боттары шингээдип алырынын деннели класстан классче оскен тудум, домак-биле ажил улам нарыыдап бар чыдарын башкы билзе чогуур.

Чугаа кезектерин-даа, синтаксистиг темаларны-даа ооредип турар уеде домактарда состернинхарылзаазын тодарадыр, оларда сос каттыжыышкынарын ылгаар ажил үргүлчү чоруттунар ужурлуг.

Программа материалын оорениринин чурумун, программадан ангыда, ооредилге ному база тодарадыр. Башкы чугле ховар таварылгаларда ол-бо ооредилге улдунунун иштинде программанын темаларын солуп ооредип болур.

Грамматиктиг билиглерни болгаш орфографтыг дурумнерни оореникчилернин медреселдиг шингээдип алыр ын, оларныё дыл болуушкунарынын чедип алыры – программанын эн чугула негелдезинин бирээзи.

Харылзаалыг чугаа. Эге класстарга чорудар ажилдарнын база бир кол угланыышкыны - оореникчилернин харылзаалыг чугаазын сайзырадыры. Аас, бижимел чугаанын болгаш угаан бодалынын сайзыралынын деннелинден бичии школачыларны моон сонгаар-даа ооредип кижизидеринин шынары дыка улуг хамаарылгалыг.

Харылзаалыг чугаа деп болукте топ черни созуглел-биле ажил, домак-биле ажил ышкаш, ооредилге чылынын тургузунда чоруттуннар болгаш оон туннелинде дылга ооредиринин кол угланыышкыны болур харылзаалыг чугаа сайзырадыр ажил боттаныр.

«Харылзаалыг чугаа» деп болукте созуглел-биле ажилдын кол кезектерин тодаргайлаарга мындыг:

1) созуглел дугайында билиг (утка талазы-биле харылзаалыг ийи азы элээн каш домак), чангыс темага каттышпаан ангы-ангы домактарны болгаш созуглелди ылгап билир мергежилдерни хевирлээри;

2) созуглелдин темазы, ону тодарадып билири;

3) созуглелдин кол бодалы, башкынын дузазы-биле созуглелдин кол бодалын тодарадып билири;

4) созуглелдин ады (эгези), оон темазынга болгаш кол бодалынга даянып алгаш, адын (эгезин) тывары;

5) созуглелдин тургузуу, тоожуушкун уткалыг созуглелди кезектерге чарары (эгези, кол кезээ, тончүзү);

6) созуглелдин кезектерин хеп-хенерден, бир катап, оон *соонда* дээн чергелиг состер-биле харылзаштырып билири;

7) домактарны созуглел кылдыр каттыштырып чоруур состерни тып билири;

8) созуглелге ажыглаан деёнелгелерни, метафораларны, диригжидилгелерни тып билири (башкынын дузазы-биле);

9) созуглелдин янзылары-биле таныжылга;

а) тоожуушкун («Бурулер дужуп эгелээн.», «Канчап эштип (хоккейлеп, шыдыраалап) ооренип алган мен»;

б) чурумал («Бистин ыдывыс (диизивис)», Спорт херекселдери (коньки, клюшка, лыжа)), «Чараш аян», «Честек кат» дээш);

в) угаап бодаашкын («хлеб дугайында чуну билир мен?», «Чемненир» мурнунда чуге холун чуурул?), «Класска чечектер чуге херегил?»

Чугаа сайзырадылгазы бижикке ооредиинин баштайгы үезинден эгелээш, номчулга, грамматика болгаш шын бижилге кичээлдеринге доктаамал ч оруттуннар. Торээн дылды оореникчилеринин бугу чадаларында \нче, ону шын адаарынче база бижикке (графикага) коргузеринче, интонацияны сагыырынче, ун доктаашкыннарын кылырынче улуг кичээнгей салдынган турар.

Чугаа сайзырадылгазынга словарьлыг, синтаксистиг мергежилгелерден ангыда, созуглелдер сайгарар, оларны катап тургузар база интонацияны шын сагыырынче угланган мергежилгелер улуг ужур дузалыг. Сос, сос каттыжышкыны, домак болгаш созуглел-биле янзы-буру хевирнин ажылы уругларнын угаан бодалын болгаш чугаазын сайзырадырынга дузалаар, оларнын билиинин деннелин бедидер арганы бээр.

Харылзаалыг чугаа талазы-биле мергежилгелерни номчулга-даа, грамматика-даа кичээлдеринге чорудар деп үстүндө айыткан. Олар аас болгаш бижимел хевирлиг болур. Номчулга кичээлдеринге мергежилгелерни колдуунда номчаан чуулу - биле холбаштырар.

Грамматика кичээлдеринге эдертиг болгаш чогаадыг хевирлиг бижимел мергежилгелер, а номчулга кичээлдеринге созуглелдин утказын катап чугалаар хевирлиг аас-биле кууседир мергежилгелер колдаар. Аас болгаш бижимел мергежилгелер аразында тудуш харылзаалыг дээрзи билдингир (бижимел ажылдар аас-биле сайгарылганыё соонда куусеттинер). Номчаан созуглелдеринин утказын катап болгаш эдерти чугалаары уругларны бодалдарын болгаш хайгааралдарын бот - тускайлаё дамчыдып шыдаарынга белеткээр.

Эдертиглер болгаш чогаадыгларны ооредиглиг ажылдар кылдыр чорудар. Олар колдуунда тоожуушкун янзылыг болур. Созуглелче чоорту чурумал бижилгениё (бойдус, кижилернин даштыкы хевири, куш-ажыл чорудулгазы) болгаш угаап бодаашкыннын (айтырыгларга харыылаар) элементилерин киирер. Чурумал бижилге биле угаап бодаашкынныё элементилери улуг эвес, ийи - үш домактан эртпес ужурлуг.

Чурумал бижилгенинн элементилерин чугаазынга кииреринин мурнунда уруглар баштай эки билири таныш ч\велер болгаш болуушкунарныё дугайында кыска, үш-дорт домактардан тургустунган, аас болгаш бижимел чурумал тургузуп алыр.

Эдертиг болгаш чогаадыг бижидип ооредиринге башкынын удуртулгазы-биле коллективтиг ажыл чорудары база эргежок чугула. Оон улегери-биле уруглар боттарынын сеткил - сагыжын болгаш бодалдарын хостуг илередир.

Чогаадыглар темаларын номчаан чогаалдарынга, башкынын удуртулгазы-биле корген чуруктарынга, уругларнын хууда хайгааралдарынга ундезилээш бээр.

Чогаадыкчы ажылдарнын аас-даа, бижимел-даа хевирлерин дамчыштыр эге класс оореникчилери коллективке ооренип болгаш чуртаарынга, ажыктыг ажыл-херек кылырынга кижизиттинер (эки ооренири, бодун улегерлиг ап билири, уругларга болгаш бичиилерге дуза чедирип билири). Эмин эрттир делгем темаларга, ылангыя бойдус чурумалын (чай, кыш), бижиир чогаадыгларнын ажыы чок. Уругларнын тодаргай корген-билген ч\лдеринге, хууда хайгааралдарынга болгаш сеткиишкиннеринге ундезилеттинген темаларга чогаадыглар ч иик болгаш ажыктыг болур. («Чунгулап ойнаанывыс», «Школа чанынга ыяш олуртканывыс», «Авамга дузам»)

Чогаадыкчы ажылдарнын тематиказы болгаш утказы кижизидилге угланыышкынныг болбушаан, күш-ажыл болгаш мозу-шынар кижизидилгезин боттандыраарыныё сорулгаларын кууседиринче угланган турар ужурлуг.

Эдертиглернин болгаш чогаадыгларнын хемчээли улуг эвес, тематиказы уругларнын амыдыралы-биле, билир чуулдери-биле холбашкан болур. Эдертиглернин хемчээлин чижеглеп алырга;

1-ги класска- 15-20 сос (2_3 пункт), 2-ги класска_ 30-50 сос (3_4 пункт), 3-кү класска_50-80 сос, 4_кү класска 80-110 сос.

ооредилге чылынын дургузунда 1_4 класстарга чеже бижимел ажылдар (диктантылар, эдертиглер, чогаадыглар) чорударын башкы боду планнап алыр ужурлуг.

Харылзажылганын культуразынга ооредир, таныжып мендилежирде, чарлып байырлажырда, буруузун минни рде дээш он-даа оске ээлдек эвилен чорукка кижизидер состер, сос каттыжыышкыннарын, домактарны уругларныё идепкейлиг словарь курлавырларынче киирер ажылды башкы доктаамал чорудар.

оореникчилернин албан шингээткен турар ужурлуг билиглери

Тыва дыл дугайында билиглер.

Тыва дыл - Тыва Республиканын куруне дылдарынын бирээзи. Тыва Республиканың тугу, сүлдези, ыдык ыры.

Фонетика. Графика. Орфография

Чугаа үннери. үн болгаш үжүктүн ылгалы. Тыва алфавиттинүжүктери.

Кыска, узадыр база ок-биле адаар ажык үннер. Оларны бижикке демдеглээри. **Й** үннуг ажык үжүктөр.

Куштуг, кошкак (дүлей болгаш ыыткыр), эн кошкак ажык эвес үннер. **Ф, ц, щ** деп үннер болгаш үжүктөр.

Фонетиктиг сайгарылга.

Слог. С-стерни кожүрери.

Улуг үжүктү хереглээри. Узадыр адаар ажык үннерлиг состерни шын бижиири. ок-биле адаарын демдеглээрде, кадыг демдекти бижиир тос состун эге хевирлерин шын бижиири (аът, эът, оът, каът, аыш-чем, дуыш, чуък, чоъп, чаъс).

Сос эгезинге **п-б, т-д, х-к** деп үннернинүжүктөрүн шын бижиири. Сос иштинге катаптаан ажык эвес үннернинүжүктөрүн шын бижиири.

Артынчыларнын (-ла,-ле,-на,-не,-дыр,-дир,-дур,-дур,-тыр,-тур,-тир,-тур...-даа) шын бижилгези.

Чүве аттарынын сан болгаш падеж кожумактарын шын бижиири. Демдек аттарынын кожумактарын шын бижиири.

Тып, тик, ток, тырт, теп, тут деп состерге кожумактар немежирге, шын бижиири.

Чаёчыл ёзугаар бижиир состер. Нарын состер. Дефистеп бижиир нарын состер. Хуу аттарны шын бижиири.

Орус дылдан улегерлеп алган состерни шын бижиири.

Лексика

Состун утказын тодарадыры. Синоним болгаш антоним состер. Хой уткалыг состер.

Тыва чоннун уран чуулун, ужурларын, чанчылдарын болгаш ниити чуртталгазын илередир тускай лексика: торел-болук кежигүннеринин; кижинин мага-бодунун кезектеринин; азырал болгаш черлик дириг амытаннарнын, куштар, унуштер, малдарнын (шээр, бода, чылгы мал); сүттен, эъттен, унуштерден кылган чемнернин; тыва идик-хеп аймаанын; тыва оюннарнын, тыва эдилелдернин аттары.

Чугаа кезектери

Чүве аттарынын утказы, харыылаттынар айтырыглары. Хуу чүве аттары.

Чүве аттарынын сан болгаш падежтерге оскертири.

Демдек ады. Янзы-буру чувелернинон-чүзунун, амданын, хевирин, хемчээлин илередир удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары.

Сан ады. Түн болгаш дугаар сан аттары.

Ат орну. Арыннын ат оруннары, оларнын падежтерге оскерлири.

Кылыг созу. Кылыг созунунуш кол уези, дужаал болгаш даар хевирлери. Кылыг созунун уелерге, арыннырга болгаш саннарга оскерлири.

Наречие (ниити таныжылга).

Эн нептеренгей эдеринчилер, эвилелдер болгаш артынчылар.

Состун тургузуу

Состун уткалыг кезектери (дазыл, чогаадылга болгаш оскертилге кожумактары). Чангыс дазылдыг состер.

Чаа состер тыптырынын эн нептеренгей аргалары (кожумактыг, синтаксистиг, хураангайлаашкын).

Домак. Интонация. Пунктуация

Чугаалар сорулгазынын аайы-биле домактарнын болуктери (медээ, айтырыг, алгы), кыйгырыг дома (ун аяны-биле).

Домактын чугула (кол сос, соглекчи) болгаш ийиги черге кежигуннерни (ангылавайн).

Чаёгыс аай кежигуннерлиг бодуун домактар. **А, ынчалза-даа, ынчангаш, болгаш** деп эвилелдерни бодуун домактарда чангыс аймак кежигуннерге ажфглаары.

Чаёгыс аймак кежигуннерлиг домактарга бижик демдектери. Улуг сек, биче сек, айтырыг, кыйгырыг демдектерин салыры.

Харылзаалыг чугаа

Аас болгаш бижимел чугаа сайзырадылгазы.

Чугаа чорудулгазынын хевирлери (дыннап, чугаалап, номчуп база бижип билири).

Башкынын болгаш эш - оорунун чугаазын дыёнап база медереп билири. Чугаа агымындан уннерни, слогтарны сос каттыжыышкыннарын болгаш домактарны аёгылаары.

ооредилге болгаш ог-бүле байдалдарынга таарыштыр чугааны тургузуп билири. Хууда хайгааралдарынга (корген, дыёнаан чуулдеринге) үндезилеп, улуг эвэс хемчээлдиг созуглелдерни тургузары. Харылзаалыг созуглелдернин хевирлери (тоожуушкун, угаап боданыышкын, чурумал).

Созуглелдин утказын катап болгаш эдerti (долузу-биле азы кыска) чугаалаары. Аянын номчулга.

Чараштыр бижилге

Грамматика болгаш шын бижилгенин кичээлдери-биле чараштыр бижиир кичээлдери тудуш харылзаалыг. Чараштыр бижилгеге хамаарышкан ажилдарнын сорулгазы ужуктерни шын, тода, арыг бижип ооренири болгаш состер, домактарны дүрген бижииринин чогуур темпизин чедип алыры.

Кайы-даа класска чараштыр бижиириниц талазы-биле ажылдарны грамматика болгаш шын бижилге кичээлдеринге 5—7 хире минута иштинде тускай мергежилгелер кылдыр чорудар. Улдун түннелинде ангы демдек салбас.

Чараштыр бижилгени оореникчилерни чангыс темп-биле, сан аайы-биле бижип ооредири ажыктыг. Ол арга холдун шимчээшкинин ден-дески кылырынга, чангыс темп-биле ажылдаарынга, алызында барып дурген бижилгеже чоорту шилчииринге идигни бээр.

Онза кичээнгейни бижилгенин гигиеналыг дурумнерин, шын олуарын, кыдыраашты партага (столга) шын салырын, карандашты азы демир-ужукту шын тударын; эгинни, салааларны болгаш сайгыттарны шын шимчедирин сагырынче угланган.

Чараштыр бижииринин негелделерин чедип алырда, башкы чугле коллективтиг ажылдар чорудары-биле кызыгаарлаттынмас ужурлуг. Ангы-ангы оореникчилер-биле хуузунда база ажылдап, оларнын хире-шаа-биле тускай мергежилгелерни немей чорудар.

Уругларнын холунунуужуун экижидер болгаш сайзырадыр, чараштыр бижилгени чедип алыр сорулга-биле эге школаные класс бурузунде «Чараштыр бижиир» деп болукту киирген.

1-ги класска бижик ооредилгезинин узинде чараштыр бижилгеге хамаарыштыр кол-лачуве демир-ужукту шын тудуп, оон-биле ужуктернин, элементилерин шын коргузуп, олардан ужуктер тургузуп, ужуктерни шын, тода кылдыр бижииринге ооредири болур. ужуктерни слогтар, состер болу бээр кылдыр шын кожуп билиринге болгаш состерни, домактарны дужуруп бижииринге чанчыктырар.

ужуглел соондагы уеде бо-ла ажылдарныц хевирлерин улаштыр чорудар болгаш оореникчилер-биле хуузунда ажылдарны ковудедир.

2-4 класстарга улуг болгаш бичии ужуктерни бижиирин чараштыр бижиир программазында айыткан чурум езугаар болуктеп чорудар. Чараштыр бижиир кичээлдернин утказы, хемчээли, негелделери база класс бурузунун программазында тодараттынган.

Кичээл бурузунге баштай ужуктун кезектерин (элементилерин), оон соонда оон бодун болгаш ол ужук состун кайызында-даа (эгезинде, ортузунда, соолунде) кирип турар состерни бижидер.

Кезектеринин болгаш оларнын каттыжыышкыннарынын чоорту нарыыдап олуарынын аайы-биле бичии болгаш улуг ужуктерни дараазында болуктерге чарар.

Бичии ужуктер:

1. и, ш, г, п, т, й, р, у, у;
2. н, ц, л, м, ц, щ, ь, ы;
3. о, в, а, ю, ф, д, б, я;

4. с, е, ё, ч, ъ, в;

5. э, х, ж, з, к.

Улуг үжүктөр:

1. И, Ш, Щ, Ц, Ч, Л, М, А, Ы.

2. О, о, С, З, Х, Е, Е, Э, Я, Ж.

3. У, у, Н, К, Ю, Р, В, Ф, Ы.

4. Г, П, Т, Б, Д.

Школа курузунда тыва дылдын теориялык айтырыглары колдуунда дес - дараалашкак (чадаланчак) принцип ёзугаар бердинген. Тыва дылды эге школага ооредири уругларнын угаан-медерелин, логиктиг боданыышкынын сайзырадырынга, оларны эки мозу - шынарга кижизидеринге, куш-ажылга белеткээринге, черле оларнын ниити билиинин, культуразынын деннелин бедидеринге ужур-дузалыг. Школага тыва дылды ооредири, бирээде, уругларгаторээн дыл дугайында эн кол эге чада билиглерни бээр, ийиде, оске эртемнерни шингээди алырынын кол үндезини бооп турар.

Тыва дыл эртемнинооредилге планында туружу

1-4 класстарга «Тыва дыл» эртемнин курзунга ниитизи-биле 471 шак кордунген. 1-ги класска «үжүглелди» оорениринге неделяда 5 шак чылда – 165 шак (ооредилге неделязынын саны – 33). 2-4 класстарга «Тыва дыл» эртеминге неделяда 3 шак кордунген: 2 класска- 102 шак, 3-кү класска – 102 шак, 4-кү класска – 102 шак (класс бүрүзүнде ооредилге неделязынын саны- 34).

Тематиктиг планнаашкын

1 класс

№	Разделдер, темалар	ооредир шагы
	Бижикке ооредири болгаш чугаа сайзырадылгазы	165 шак
1	Белеткел үези	8 шак
2	үжүглел үези	117 шак
3	үжүглел соондагы үе	40 шак

2 класс

№	Разделдер, темалар	ооредир шагы
	Фонетика, грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазы	102 шак

1	Катаптаашкын	4 ш
2	уннер болгаш үжүктер	31 ш
3	Сос	31 ш
4	Домак	19 ш
5	Харылзаалыг чугаа	8 ш
6	Чыл тончузунде катаптаашкын	9 ш

3 класс

№	Разделдер, темалар	ооредир шагы
	Фонетика, грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазы	102 шак
1	Катаптаашкын	8 ш
2	уннер болгаш үжүктер	10 ш
3	Состер	14 ш
4	Чугаа кезектери	36ш
4.1.	Чүве ады	13 ш
4.2.	Демдек ады	6 ш
4.3.	Сан ады	3 ш
4.4.	Эдеринчилер	2 ш
4.5.	Кылыг созу	15 ш
5	Домак	18 ш
6	Созуглел	3 ш
7	Харылзаалыг чугаа	8 ш
8	Чыл тончузунде катаптаашкын	5 ш

4 класс

№	Разделдер, темалар	ооредир шагы
	Фонетика, грамматика, шын бижилге болгаш чугаа сайзырадылгазы	102 шак
1	Катаптаашкын	12 ш
2	Домак	11 ш
3	Созуглел	5 ш
4	Чүве ады	21 ш
5	Демдек ады	8 ш
6	Сан ады	3 ш

7	Ат орну	7 ш
8	Кылыг созу	16 ш
9	Наречие	4 ш
10	Харылзаалыг чугаа	9 ш
11	Чыл тончузунде катаптаашкын	6 ш

Тыва дыл 4 класс. Календарь - тематиктиг план.

№	Програм- мада тема- нын үлеттинг ени	Кичээлдин темазы .	Ша- гы	Кичээл дин хевири	Оореникчилер- нин билиинин деннелинге негелделер	Федералдыг куруненин ооредилге стандарттарынга дууштур планнаттынган туннелдер.				Хынал данын хевир- и	Эрттирер уези	
						Онаал га	Предметтиг туннелдер.	УУД	Личносттук туннелдер		план	факт
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1-ги үлдүн – 18 шак.												
1	2-ги болгаш 3-ку класстарг а ооренген чуулдери н катаптаа ры. (7 шак)	Домак. Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактары. Харылзаалыг чугаа. (а.3-6)	1	Катапта ашкын	Состерден домак- тын ылгалын тода- радып, домактар тургузары; домак- тарны утказынын аайы-биле шын номчууру.Утказы дес-дараалашкак домактар чогаа- дып, харылзаалыг чугаа тургузар.	М 8,9 (а.5, 6)	Чуну билип алыры: Домактын тонген утка илередири; домакта состернин харылзаалыг болуру утка талазы-биле домактарнын хевирлери, оларга бижик демдектерин салыры. <u>Чуну кылып</u> <u>ооренип алыры:</u> Ооредилге ному, кыдырааш, схема- лар-биле ажылдап билири, домактар- ны утказынын аайы- биле шын номчууру, бижири, харылзаа лыг чугаа тургузары;	Регулятивтиг: Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар. Ооредиглиг: Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын, ажылчын кыдырааштарны ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Бодунун бода- лын илередип би- лири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Тыва дылды боданырынын болгаш тыва чоннун аразында харылзажырынын эн-не кол чепсээ деп ме- дереп би- лири.	Даалга лыг дужуру п бижил ге.		
2		Домак кежи- гуннери. Домактын чугула кежи-	1	Катапта ашкын	Домак кежигунне- ринин дугайында уругларнын 3-ку класска алган	М 21 (а.10), М 23 (а.11)	Чуну билип алыры: Домактын чугула болгаш ийиги черге кежигунне-	Регулятивтиг: Ооредилгенин че- дишкинниг болурунун	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Торээн чуртунга ынак	Карт.		

		гуннери. Домакта сос- тернин ара- зында харыл- заазы. (а.7-11)			билиглерин, чанчылдарын ханыладып катаптаар.Домак иштинден чугула кежигуннерни тып оларны ийиги черге кежигунне- ринден ылгап билирин ханыладыр.Домак кежигуннеринин аразында харылзаазын шын тургузары.		ри; домакка состернин утка талазы-биле харылзаалыг болуру. Чуну кылып ооренип алыры: Домакты домак кежигунунге сайгарары; домактардан сос каттыжыышкынын арын ушта бижи- п; домактарны делгередиди.	чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицааларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Аразында сумележи- п тургаш ниити туннелди ундуруптери.	болуру, оон дылын, культуразын хундулеп, анаа ынак болуру.			
3		Созуглел. Дужуруп бижилге. (а.11-14)	1	Холушк ак хевирн ин кичээли .	Созуглел дугайында билиин ханыладыр . Созуглелдин кол бодалын тодарадыры, ону чараш хол ужуу- биле чазыг чокка дужуруп бижири. «Тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын» деп терминнер- биле таныжылга. Созуглелди эгези, кол кезээ, тончузу деп уш кезекке чарып ооредир.	М 29 (а.13) чурук ка кыска чогаа – дыг.	Чуну билип алыры: Созуглел биле домакты ылгап билири. Созуглелдин 3 хевири: тоожууш- кун, чурумал, угаап боданыыш- кын. Созуглелди эгези, кол кезээ, тончузу деп уш кезекке чарар. Чуну кылып ооренип алыры: Созуглелге ат тып, оон хевирин тодарадып,	Регулятивтиг: Салдынган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицааларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Билдинмес чуул бар болза, катап айтырып тургаш, билип алыр аргалыг.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Чугаанын аянныг чаражын эскерип, боду база шын,чараш, уткалыг чугаа- ланырынче чут- кууру, чараш бижииринче сонуургал.	Дужур уп бижил ге.		
4		Уннер болгаш ужуктер. Слог. (а. 14-17)	1	Катапта ашкын	Ун,ужук,слог , состу кожурери, шын бижилге талазы-биле мурнунда класстарга алган билиглерин ханыладып, состун ун-ужуктук болгаш	М 38 (а.17), ф/сайг	Чуну билип алыры: Ажык болгаш ажык эвес уннернин бот- боттарындан ылгалы. Состу слогтаары болгаш кожурери. Чуну кылып ооренип алыры:	Регулятивтиг: Аас болгаш бижимел ажылдарга бодунун хире-шаан ме- дереп, хынап, оскелер-биле деннеп коор. Ооредиглиг: Уезинде бот хыналданы шын кылып, сайгарып,	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодунун кылган чуулде- ринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.	Срез		

					слогтуг анализин катаптаар.		состун ун-ужуктуг болгаш слогтуг анализин чазыг чокка кылыры; Состу слогтаары болгаш кожурери.	шинчилеп билири. Коммуникативтиг: Бот-боттарын хынажып билири.				
5		Ажык эвес уннерни дакпырлап бижири. (а. 17-20)	1	Катапта ашкын	Дакпырлап кирер ажык эвес уннер-биле таныштырар, дакпырлай бээр чылдагаанын билиндирер.	М 47, 49 (а.20)	Чуну билип алыры: Ажык эвес уннернин дакпырлай бээр чылдагааны, ону шын бижири. Чуну кылып ооренип алыры: Ун-ужук сайгарылгазы, состу сос тургузуунга сайгарып билири	Регулятивтиг: Уезинде бот хыналданы шын кылып, чазыгларын эдип билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созуглелден тып билири. Коммуникативтиг: Аас чугаага диалогту ажыглап билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Мозу-шынар талазы-биле хемчээлдерни ажыр баспайн кууседири	Слов. дикт.		
6		Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннер. (а.20-23)	1	Катапта ашкын	Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннерни бот-боттарындан ылгап,шын адап, дыннап ооредири кошкак ажык эвес уннерни А) сос эгезинге турда б) сос ортузунга турда В) сос соолунге турда шын адап ооренири.	М 53 (а.21)	Чуну билип алыры: Сос эгезинге куштуг дулей п, т болгаш кошкак дулей б, д деп ажык эвес уннер.Ийи ажык ужуктун аразынга ыткыр ужук бижиир. Чуну кылып ооренип алыры: Состерни шын адап, шын болгаш меде-релдиг бижири;	Регулятивтиг: Башкы-биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктап билир аргазы. Ооредилгеге херек билиглери ооредилге номнарын,ажылчын кыдырааштарны ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Киж-бурузу бодунуу-биле ангы коруштуг, узел-бодалдыг дээрзин меде-релдиг биле шын харылзажып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Тыва дылды тулдур ооренип алырынче чуткул.	Слов. дикт.		
7		Хыналда ажил.	1	Хыналда	Домак дугайында болгаш шын би-	-----	Чуну билип алыры:	Регулятивтиг: Кичээлде кандыг	Оореникчиге хевирлеттинер	Дикт.		

					жилгеге хамаа- рыштыр уруглар нын 1-3 класстарга алган билиглерин хынаар.		Кичээнгейлиг дыннаары, ооренген билиглерин, дурумнерин сактыры. Чуну кылып ооренип алыры: Дурумнерни,билигл ерин сактып, практика кырынга ажыглаары.	сорулга салдынганын билген турар. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктеп билири. Коммуникативтиг: Бодунун бодалын , туружун шын илередиб билири.	чуул: Бодунун кылган чуулде- ринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.			
8	Сос тургузуу. 10 шак	Частырыглар- биле ажил. Дазыл болгаш торел сосстер. (а. 23-26)	1	Холушк ак хевирн ин кичээли	Уругларнын 2-3 дугаар класстарга дазыл болгаш торел сосстер дугайында алган билиглерин катаптаар болгаш ханыладыр. Торел сосстер болгаш оларнын ниити кезээ - дазылды тып билиринин чанчылдарын улам быжыглаар.	М 67, 68 (а.25- 26)	Чуну билип алыры: Торел сосстер болгаш оларнын ниити кезээ – дазыл. Чуну кылып ооренип алыры: Состу уткалыг кезектерге чарып , ниити кезээн - дазылды тыпкаш, тускай демдек-биле (—) демдеглээри	Регулятивтиг: Башкы- биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созуглелден тып билири . Коммуникативтиг: Сумележиб тургаш, ниити туннелди ундуруп, кады ажылдаары.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири.	Карт.		
9		Кожумактар. (а. 26-27)	1	Чаа тема	3-ку класска состун уткалыг кезектери – кожумактар дугайында алган билиглерин катаптаар болгаш ханыладыр.	М 74 (а.27), карточ	Чуну билип алыры: Кожумак -дазылдын соонга немежир состун уткалыг кезээ. Чуну кылып ооренип алыры: Состернин дазылын; кожумактарын тывары, дазылга уткалыг сос болу бээр кылдыр кожумактар немээри.	Регулятивтиг: Салдынган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири . Коммуникативтиг: Билдинмес чуулдеринге айтырыгны салып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири.	Карт.		
10		Чогаадылга	2	Холушк	Состун база бир	М82,	Чуну билип алыры:	Регулятивтиг:	Оореникчиге	Тест-		

- 11		кожумактары (а. 28-33)		ак хевирн ин кичээли	уткалыг кезээ – чогаадылга кожумаанын дугайында билиг бээр, чогаадылга кожумактарынын дузазы-биле чаа сосстер тургузуп ооредир.Состун тургузуун сайгарып билирин сайзырадыр.	83 (а.30), M92 (а.33)	Чогаадылга кожумактары дазылга немешкеш чаа сос чогаадыр, оларнын янзылары: -жы, -л, -иг –луг, - зиг, -ла, -та. Оларны чадыржыгаш дег (^) демдек-биле шыяр. Чуну кылып ооренип алыры: Бодуун тургузуглуг сосстернин чогаадылга кожумактарын тып билири. Чогаадылга кожумактарынын дузазы-биле сосстер тургузуп билири.	Башкынын, эштеринин унелелин шын деп хулээп коору. Ооредиглиг: Эштеринин харызынга немеп билири. Ооредилгеге херек билиглери ооредилге номнарын,ажылчын кыдырааштарны, Интернет ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Кошкак эштеринге дуза кадып билири.	<u>хевирлеттинер</u> чуул: Бодунун билиин шылгап чанчыгары, быжыг туруш.	узунду		
12 - 13		Оскертилге кожумактары (а. 33-40)	2	Холушк ак хевирн ин кичээли	Оскертилге кожумактарынын соске чаа утка киирбейн, домакка сосстернин харылзаазын тургузарынын дугайында таныштырар.	M 100 (а.35), M.110 -111 (а.39- 40)	Чуну билип алыры: Оскертилге кожумактары состун кол утказын оскертпес; оскертилге кожумактарынга арын, сан, уе, падеж кожумактары хамааржыр. Чуну кылып ооренип алыры: Бодуун тургузуглуг сосстернин оскертил- ге кожумактарын тып билири.Сосстерге кожумактар немеп тургаш, торел сосстер ни тургузары. Состу сос тургузуунга сай- гарып билири, схема аайы-биле сосстер тып бижири. (^ , ^ ^ , ^ □ , ^ ^ □	Регулятивтиг: Тыва дылды хандыр ооренип алырынче чуткул. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири . Коммуникативтиг: Айтырыг салып, чугаалажып билири.	<u>Оореникчиге</u> <u>хевирлеттинер</u> чуул: Бодунун кылган чуулдеринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.	Срез		
14		Дефистеп	1	Холушк	Дефистеп бижиир нарын сосстер дуга	M116	Чуну билип алыры: Нарын сосстер ийи	Регулятивтиг: Ооредилгенин	<u>Оореникчиге</u> <u>хевирлеттинер</u>	Карт.		

		бижиир нарын состер. (а. 40-41)		ак хевирн ин кичээли	йында 3-ку класс- ка алган билигле- рин улам ханыла- дыр, уругларнын чугаазын чаа на- рын состер-биле байыдар, аянныг номчулганын чан- чылдарын быжыг- лаар.	(а.42)	дазылдан тургустунган болур болгаш чангыс утканы илередир, оларны дефистеп бижири. Чуну кылып ооренип алыры: Нарын состерни шын бижири, словарь-биле ажылдаары.	чедишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири. Коммуникативтиг: Оске улустун бодалын, туружун ооренип корбушаан, сумележип, эжинин бодалын тооп коору.	чуул: Чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири. Чугаалапкан азы бижээн созу дээш харысаалгалыг болурун медереп билири.			
15		Диктант (грамм. сайгарылгала рлыг) азы ЕРМКО.	1	Хыналд а	Чогаадылга, оскертилге кожумактарын, нарын состерни шын бижип, домактарны шын тургузуп билиринин мергежилдерин хынаар.	Карт.	Чуну билип алыры: Кичээнгейлиг дыннаары, ооренген билиглери, дурумнерин сактыры. Чуну кылып ооренип алыры: Дурумнерни,билигл ерин сактып, практика кырынга ажыглаары.	Регулятивтиг: Хынап болгаш деннештирип билири. Ооредиглиг: Билип алганын туннеп билири. Коммуникативтиг: Эжи-биле сумележип тургаш, ниити туннелди ундуруп, кады ажылдаары.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бижимел чугаага дылды кайы-хире билирин медереп, хынап билири, чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири.	Тест		
16		Част-биле ажыл. Дефистеп бижиир нарын состер.(катапт ашкын) Дазылы кызырылган нарын состер дугайында билиг. (а. 41-46)	1	Холушк ак хевирн ин кичээли	Дефистеп бижиир нарын состернин шын бижилгезин быжыглаар, дазы- лы кызырылган нарын состер дуга йында билинди- рер. Нарын состер ни чугаазынга ажыглап чанчыктырар.	M117 (а.42), 126 (а.45)	Чуну билип алыры: Дазылы кызырылган нарын состер, оларны шын бижири. Чуну кылып ооренип алыры: Домак иштинден дазылы кызырылган нарын состерни ылгап тывары, шын бижири, чугаага ажыглаары.	Регулятивтиг: Бодунун ажылын башкарып билири. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицааларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири . Коммуникативтиг: Оске улустун бодалын, туружун ооренип корбушаан, сумележип, эжинин бодалын тооп коору.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Номчааны, коргени, дыннаа- ны чуулдерден эки-багайны арын- шырайынга канчаар база кайы-хире илередишкенин миннип, тодарадып билири.	Слов. дикт.		

17		Чугаа сайзырадыл-газы. Эдертиг.	1	Чугаа сайзыр адылгазы	Номчаан чугаазын эдерти, аянынг кылдыр чугаалаарынга чанчыктырар, белен план ёзугаар утказын эдерти бижиир.	карточ	Чуну билип алыры: Созуглелдин утказын кезектер аайы-биле планга дууштур шын бижип дамчыдары. Чуну кылып ооренип алыры: Бодунун кылган ажылын долүзу-биле хынап, бодунга шын үнелелди бээри.	Регулятивтиг: Ооредилгенин чедииникин болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири. Коммуникативтиг: Кошкак эштеринге дуза кадып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бижииринче сонүүргал, созуглелдернин утказын бижип, чогаадып, бижимел-биле харылзажыры. Бодунун кылган чуулдеринге база ажылынга шын үнелелди кылып билири.	Эдерт.			
18	Домак. 9 шак.	Частырыглар-биле ажил. Домак. Нарын домак. Чагырышпаан нарын домак. (а. 47-50)	1	Холуш-как хевирнин кичээли	Хыналдада кылган частырыгларынга немелде тайылбырны бээр. Домак дугайында билигни ханыладыр. Нарын домак дугайында билигни бээр. Бодуун болгаш нарын домактарны ылгап билири. Чагырышпаан нарын домак дугайында билиндирер.	М133, (а.48) М 138 (а.49)	Чуну билип алыры: Домактарнын бодуун болгаш нарын болуру. Нарын домакта бодуун домактарнын үн аяны-биле каттышканын чагырышпаан нарын домак дээр. Чуну кылып ооренип алыры: Нарын домактар тургузары, оларны шын бижири, чугула кежигүннерин тодарадыры.	Регулятивтиг: Ооредилгенин чедииникин болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Чувени бодап, сайгарып, домейлештирип билири. Коммуникативтиг: Бот түрүжүн, бодалын быжыглап чанчыктырар.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медеп билири. Оске кижилернин эки-багайны арын-шырайынга илередипкенин эскерип, тодарадып билири, оларже сагыш-човап, сагыш-сеткилин денге улежип билири.	Шилилге дикт.			
	Диктант –2 Дужуруп бижилге-1 Тест (ЕРМКО)-1				Эдертиг - 1 Чогаадыг-1								
2-ги үлдүн – 14 шак													
19	Домак.	Чангыс аймак	1	Чаа	2-Зкласстарга ал-	М 143,	Чуну билип алыры:	Регулятивтиг:	Оореникчиге	Карт.			

	9 шак. (1-зин 1-ги үлдунда эрткен.) 8 шак арткан.	кежигуннер- лиг домак. (а. 50-54)		тема	ган билиглеринге даянып, домактын кандыг кежигунне рин чангыс аймак кежигуннер дээ- рин билиндирип, домактарда чан- гыс аймак кежи- гуннерни тыва- рынга, оларны санаан аян-биле номчуурунга чанчыктырар.	144 (а.52, 53)	Чангыс аймак кол состер, чангыс аймак соглекчилер, чангыс аймак ийиги черге кежигуннери. Чангыс аймак кежи гуннер чангыс ол-ла соске хамааржыр болгаш чангыс ол-ла айтырыгга харылат тынар. Чуну кылып ооренип алыры: Домактан чангыс аймак кежигуннер ни тывары, аразын га чартык секти салыры, номчууру.	Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар. Ооредиглиг: Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын, словарьларны ажыглап тургаш, тып билири. Коммуникативтиг: Бодунун бодалын илередиб билири.	<u>хевирлеттинер чуул:</u> Тыва дылды боданырынын болгаш тыва чоннун аразында харылзажырынын эн-не кол чепсээ деп медереп билири.			
20		Чангыс аймак кежигуннерн ин холбажыр аргалары. (а. 54-57)	1	Чаа тема	Домак кежигунне- ринин чангыс ай- мак болурунун чугула демдекте- ринин дугайында билиглерин бы- жыглаар, оларнын холбажыр аргала- рын билиндирер, санай адап турда, бижик демдекте- рин салырын катаптаар.	M 152 (а.56), M153 (а.57)	Чуну билип алыры: Чангыс аймак кежигуннер санай адаар ун аяны-биле болгаш эвилелдер дузазы-биле каттыжар. Чуну кылып ооренип алыры: Чангыс аймак кежигуннерлиг домакка бижик демдектерин салыры.	Регулятивтиг: Ооредилгенин чедишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаарны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Аразында сумележип тургаш ниити туннеди ундуруптери.	<u>Оореникчиге хевирлеттинер чуул:</u> Номчааны, коргени, дыннааны чуулдерден эки- багайны арын- шырайынга канчаар база кайы-хире илередибкенин миннип, тодарадып билири.	Схема		
21		Чангыс аймак кежигуннер аразынга бижик демдектерин салыры. (а. 57-61)	1	Чаа тема	Санап адаан аял- га- биле, а, ынчал- за-даа, болгаш, биле деп эвилел- дер-биле каттышкан чангыс аймак кежигуннер ге бижик демдек- терин салып били- ринге чанчыкты-	M 164 (а.60), M165 (а.61)	Чуну билип алыры: Санай адаан аял- га,, а, ынчалза- даа, болгаш, биле деп эвилелдер; Чуну кылып ооренип алыры: Санай адаан аял- га- биле, а, ынчал- за-даа, болгаш,	Регулятивтиг: Салдынган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаарны, графиктиг	<u>Оореникчиге хевирлеттинер чуул:</u> Торээн чуртунга ынак болуру, оон дылын, культуразын хундулеп, анаа ынак болуру	Оюн		

					рар, чангыс аймак кежигуннерлиг домактарны аас болгаш бижимел чугаага ажыглап билирин быжыглаар.		биле деп эвилел- дер-биле каттыш кан чангыс аймак кежигуннерге би жик демдек терин салыры; чангыс аймак кежигуннер лиг домактарны чугаага ажыглап билири.	майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Билдинмес чуул бар болза, катап айтырып тургаш, билип алыр аргалыг.				
22		Хыналда диктант.	1	Хыналда	Домактын чангыс аймак кежигунне- ринин дугайында билип алганын хынаар.	Карт.	Чуну билип алыры: Адап бээрге, чараштыр, чазыг чокка бижири. Чуну кылып ооренип алыры: Бодунун кылган ажылын долүзү- биле хынап, бодунга шын үнелелди бээри.	Регулятивтиг: Аас болгаш бижимел ажылдарга бодунун хире-шаан медресе, хынап, оскелер-биле деннеп коор. Ооредиглиг: Уезинде бот хыналданы шын кылып, сайгарып, шинчилеп билири. Коммуникативтиг: Бот-боттарын хынажып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Чугаанын аянын чаражын эскерип, медресе, боду база шын, чараш, уткалыг чугааланып билир кылдыр чүткүүрү, частырыг кылбайн, чараш бижииринче сонуургал	Дикт		
23		Частырыглар- биле ажыл. Дорт чугаалыг домак. (а. 62-63)	1	Чаа тема	Состерни шын бижииринге болгаш бодунун домакка бижиик демдектерин салырынга частырыгларын чайладыр.Дорт чугаалыг домак- биле таныштырар, анаа бижиик демдектерин салырын билиндирер.	М 168 (а.63)	Чуну билип алыры: Дорт чугаалыг домак.Авторнун созу, дорт чугаа. Чуну кылып ооренип алыры: Дорт чугаалыг домактарга бижиик демдектерин салыры.	Регулятивтиг: Уезинде бот хыналданы шын кылып, чазыгларын эдиб билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созугледден тып билири. Коммуникативтиг: Кижилер-биле чугаалажып билири. Аас чугаага диалогту ажыглап билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Номчулганы сонуургап, номчуксай бээр кылдыр бодун чанчыктырары	Карт. Схема		
24		Дорт чугаалыг домак. Адалга. Срез (а. 63-66)	1	Холушк ак хевир ин	Авторнун созунун соонга чоруур дорт чугаалыг домактарга бижиик демдектерин шын	М 176 (а.66)	Чуну билип алыры: Дорт чугаалыг домак. Авторнун созу, дорт чугаа. Адалга деп чул?	Регулятивтиг: Башкы- биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Чувени	.	Срез		

				кичээли .	салырынга, дорт чугаалыг домактар ны тургузуп билиринге чанчыктырар.Адалга дугайында ниити билигбиле таныштырар, адалга турда бижик демдектерин шын салырынга ооредир.		Чуну кылып ооренип алыры: Адалга турда бижик демдектерин шын салыры. Дорт чугаалыг домактар тургузары.	деннеп, болуктап билир аргазы. Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын, ажыглап тургаш тып билири. Коммүникативтиг: Киж-бурузу бодунуу-биле ангы коруштуг, узел-бодалдыг дээрзин медеп, эштери-биле шын харылзажып билири.				
25		Диалог. (а. 66-70)	1	Чаа тема	Диалог дугайында билигни бээр, диалог чугааны аяныг номчуурун коргузуп, бижик демдектерин салырын билиндирер.	М 181 (а.68-69)	Чуну билип алыры: Диалог – ийи азы оон хой кижинин аразында чугаа. Чуну кылып ооренип алыры: Диалог чугааны аяныг номчууру, бижик демдектерин салыры.	Регүлативтиг: Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктеп билири. Коммүникативтиг: Бодунун бодалын , туружун шын илередип билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодунун кылган чуулдеринге база ажылынга шын үнелелди кылып билири	Карт.		
26		Хыналда эдертиг.	1	Чугаа сайз., хыналда	Домак дугайында алган билиглерин бижимел чугаага ажыглап билирин хынаар.	Карт.	Чуну билип алыры: Созуглелдин утказын кезектер аайы-биле планга дууштур шын бижип дамчыдары. Чуну кылып ооренип алыры: Бодунун кылган ажылын долузу-биле хынап, бодунга шын үнелелди бээри;	Регүлативтиг: Салдынган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммүникативтиг: Билдинмес чуулдеринге	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Мозу-шынар талазы-биле хемчээлдерни ажыр баспайн куус едири	Эдерт.		

							Домак дугайында алган билиглерин бижимел чугаага ажыглаары.	айтырыгны салып билири.				
27	Созуглел 1 шак.	Созуглел (а.70-73) Дужуруп бижилге.	1	Чаа тема	Созуглелдин темазы болгаш кол бодалы деп чул дээрзин билиндирер.Созуглелдин адын канчаар тывары, планын канчаар тургузары.	М191 (а.73)	Чуну билип алыры: Созуглелдин темазы ,кол бодалы, ады, планы. Чуну кылып ооренип алыры: Созуглелдин темазын тодарадыры болгаш кол бодалын илередири, адын тывары, планын тургузары.	Регулятивтиг: Башкы-биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созуглелден тып билири. Коммуникативтиг: Сумележип тургаш, ниити туннелди ундуруп, кады ажылдаары	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Тыва дылды тулдур ооренип алырынче чуткул.	Карт		
28	Чуве ады. 11 шак. (2-ги улдунда-5 шак, арткан 6 шагын 3-ку улдунда)	Чуве адынын утказы, харыылаар айтырыглары, саннары. Хуу чуве аттары. (2,3 класстарга ооренгенин катаптаары). (а.74-79)	1	Катапта ашкын	Чуве адынын дугайында билиглерин улам ханыладыр, уругларнын бижимел болгаш аас чугаазын чаа-чаа чуве аттары-биле байыдар. Хуу аттарны чугаага шын ажыглап, бижип билиринин чанчылдарын быжыглаар, чуве аттарын хойнун санынга хереглеп шыдаарын чедип алыр.Кичээлдин темазы-биле чергелештир дүлей болгаш ыткыр ажык эвес уннернин шын бижилгезин катаптаар.	М 195, 196 (а.75-76)	Чуну билип алыры: Чуве адынын утказы, харыылаар айтырыглары, чуве адынын тыптыры. Хуу болгаш ниити чуве аттарын ылгап билири, кандыг ужук-биле эгелеп бижири, чуве адынын саннарга оскерлири. Чуну кылып ооренип алыры: Домактан чуве адын тывары, сос тургузуунга сайгарары. Хуу аттарны аас болгаш бижимел чугаага шын ажыглап, бижип билири, чуве аттарын хойнун санынга хереглеп шыдаары, сан кожумактарынын шын бижилгези	Регулятивтиг: Тыва дылды хандыр ооренип алырынче чуткул. Ооредиглиг: Эштеринин харыызынга немеп билири,чувени деннеп билири. Коммуникативтиг: Кошкак эштеринге дуза кадып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткул, чуну билип алганын база чуну билбезин медепер билири.	Тест-узунд у		
29		Чуве адынын	1	Чаа	Чангыстын санында чуве	М 217,	Чуну билип алыры: Тыва дылда падеж	Регулятивтиг: Ооредилгенин	Оореникчиге хевирлеттинер чуул:	Перфо		

		падежтерге оскерлири. Чангыстын саны. (а.79-84)		тема	аттарынын падежтерге оскерлирин, падеж кожумактары чуве аттарын домакка оске состер-биле харылзаштырып чоруур дээрзин билиндирер.	218 (а.84)	тернин туружун, айтырыгларын, кожумактарын; оларнын домакка ролю домей эвезин; А.п.-ден оскелерин доора падежтер дээрин билип алыр. Чуну кылып ооренип алыры: Чуве адын айтырыгларынын аайы-биле падежтерге оскертири; домактарданчуве аттарын тып, падежин илередири.	чедиишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири. Коммуникативтиг: Кошкак эштеринге дуза кадып билири.	Ооредилгеже чуткул, чуну билип алганын база чуну билбезин медепер билири.	карт		
30		Хыналда ажыл.	1	Хыналда	2-ги улдунда алган билиглерин хынаар.	Карт.	Чуну билип алыры: Ооренген билиглерин сактып, практика кырынга ажыглаары. Чуну кылып ооренип алыры: Кичээнгейлиг дыннап, чазыг чокка бижи, хынап, частырыын эдери.	Регулятивтиг: Бот ажылдап билири. Ооредиглиг: Чувени бодап, сайгарып, домейлештирип билири. Коммуникативтиг: Бот туружун, бодалын быжыглап чанчыктырар.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Шын бижииринче сонуургал.	Дикт.		
31		Адаарынын падежи. Хамаарыштыларынын падежи. (а.84-89)	1	Чаа тема	Адаарынын болгаш хамаарыштыларынын падежтеринде чуве аттары кандыг айтырыгларга	М 226 (а.89), карт.	Чуну билип алыры: А.п. биле Х.п айтырыглары; кожумактары, домакка кандыг кижигун болуру. Домакка кожумак чокка ажыглатты-	Регулятивтиг: Салдынга н сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Чувени бодап, сайгарып, домейлештирип билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодун болгаш оске кижилерни хундулеп билири болгаш бодун шын унелеп билири.	Карт.		

					харыылаарын, домакка кандыг кежигун болурун билиндирер.		на бээр таварылга лар база бар. Чуну кылып ооренип алыры: Домактан Х.п. чүве адын тып, кожумаан ангылай шыйып, А.п.-де чүве адын Х.п.-че оскертири.	Коммуникативтиг: Бот туружун, бодалын быжыглап чанчыктырар.				
32		А.п. биле Х.п. катаптаар. Слов. дикт. Бээринин падежинин дугайында билиг. (а.89-90)	1		Падежтерни ха- рыылаар айтырыг лары болгаш кожу мактары ёзугаар тодарадып били рин сайзырыдыр, падеж кожумакта рын шын бижиин рин быжыглаар. Б.п-нин оске па дежтерден ылга лыр демдектери- биле таныштырар.	М 231 (а.90)	Чуну билип алыры: Б.п-нин оске падежтерден ылгалыр демдек- тери(айтырыглары кожумактары), домакка ролю. Чуну кылып ооренип алыры: Созуглелден Б.п.-де чүве аттарын ушта бижип, кожумакта- рын шыяр,чүве аттарынга Б.п. кожу мактарын немээри; ооренген падежтер- нин кожумактарын шын бижири, домакты домак кежигунунге сайгарары.	Регулятивтиг: Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар. Ооредиглиг: Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын, схема, таблицаларны ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Бодунун бодалын илереди билири	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Тыва дылды боданырынын болгаш тыва чоннун аразында харылзажырынын эн-не кол чепсээ деп медресеп билири.	Слов. дикт.		
Диктант –2 Дужуруп бижилге -1 Срез -1				Бот ажыл – 1 Слов. диктант-1			Чогаадыг-1 Эдертиг -1					
3-ку улдун -20 шак.												
33	Чүве ады 11 шак (5 шагын 2-ги улдунда эрткен. 3-ку улдунда	Онаарынын болгаш турарынын падежтери. (а.90-94)	1	Чаа тема	Ооренген падежте рин бот-боттарын дан ылгап били рин улам быжыг лаар, О.п. болгаш Т.п. бот-боттарын дан болгаш оске падежтерден ылга	М239 (а.93)	Чуну билип алыры: Ооренген падежте рин бот-боттарын- дан ылгап билири. О.п. болгаш Т.п.-нин бот-боттарындан болгаш оске падежтерден ылгалыр демдекте	Регулятивтиг: Ооредилгенин че- диишкинниг болуру- нун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Схемаларны, таблица ларны, графиктиг	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Торээн чуртунга ынак болуру, оон дылын, культуразын хундулеп, анаа	Инд. карт		

	6 шак арткан.)				лыр демдектери- биле таныштырар.		ри, домакка ролю. Чуну кылып ооренип алыры: Созуглелден О.п. Т.п. чуве аттарын ушта бижип, кожумактарын шыяр,чуве аттарынга О.п., Т.п.- нин кожумактарын немээри; ооренген падежтернин кожумактарын шын бижири, домакты домак кежигунунге сайгарары.	майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Аразында сумележи тургаш ниити туннел- ди ундуруптери.	ынак болуру.			
34		Унеринин болгаш углаарынын падежтери. (а.94-97)	1	Чаа тема	Ооренип эрткен падежтер дугайын да алган билигле- ринге даянып, У.п. болгаш У.п.-биле таныштырар, олар нын оске падеж терден ылгалыр демдектерин би- линдирер, аас бол гаш бижимел чу- гаага чуве адынын падежтерин ажыг- лап чанчыктырар.	M245 (а95.), 249 (а. 97)	Чуну билип алыры: У.п. болгаш У.п.- нин оске падеж- терден ылгалыр демдекте ри (айтырыглары кожумактары) Чуну кылып ооренип алыры: Чуве аттарынга айтырыын салгаш, кожумаан шыйып, падежин илередир, созуглелде чуве аттарынга утка аайы -биле кожумактар немээри, чуве аттарын падежтерге оскертири, домакты домак кежигунунге сайгарары.	Регулятивтиг: Салдынган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицааларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Билдинмес чуул бар болза, катап айтырып тургаш, билип алыр аргалыг.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Чугаанын аянныг чаражын эскерип, боду база шын,чараш, уткалыг чугаа- ланырынче чут- кууру, чараш бижиринче сонуургал.	Инд карт		
35		Хойнун санында чуве аттарынын падежтерге оскерлири. (а.98-99) Срез	1	Чаа тема	Чангыстын санын да чуве аттарынын падежтерге оскер лиринге даянып, хойнун санында оскерлиринин дугайында билиг бээр, аас болгаш бижимел чугаага	M253 (а.99)	Чуну билип алыры: Хойнун санында чу- ве аттарынын падеж терге оскерлири, сан болгаш падеж кожумактары оскер тилге кожумактары болур. Чуну кылып ооренип алыры:	Регулятивтиг: Уезинде бот хыналданы шын кылып, чазыгларын эдиб билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созуглелден тып билири. Коммуникативтиг:	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Мозу-шынар талазы-биле хемчээлдерни ажыр баспайн кууседири	Инд карт		

					падеж кожумакта рын шын ажыглап билирин улам быжыглаар.		Хойнун санында чу ве аттарын падеж терге оскертип, сос тургузуунга сайгара ры; аас болгаш биж имел чугаага падеж кожумактарын шын ажыглаары,	Аас чугаага диалогту ажыглап билири.				
36		Чуве адынын хамаарылга хевири. (а.99-102)	1	Чаа тема	Чуве адынын хамаарылга хевиринин утказын, кожумактарын билиндирер, хамаарылга кожумактыг чуве аттарын чугаага делгеренгей ажыглаарын чедип алыр.	M258 (а.101) 261 (а.102)	Чуну билип алыры: Чуве адынын хамаа рылга хевиринин ут- казы, кожумактары. Хамаарылга кожу- маа оскертилге кожу маанга хамааржыр. Шыяры- □ Чуну кылып ооренип алыры: Хамаарылга кожумактыг чуве адын созуглелден тывар, ону сос тургузуунга сайгарар.	Регулятивтиг: Башкы- биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктап билир аргазы. Ооре- дилгеге херек билиг- лерни ооредилге номнарын, схема, таблицаалар ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Киж-бурузу бодунуу-биле ангы коруштуг, узел- бодалдыг дээрзин медереп, эштери- биле шын харылзажып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Тыва дылды тулдур ооренип алырынче чуткул.	Срез		
37		Орус дылдан улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлири. (а.103-105)	1	Чаа тема	Улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлиринин онзагайын билиндирер, оларнын шын бижилгезин шингээттирер.	M.268 (а.104) M.271 (а.271)	Чуну билип алыры: Улегерлеп алган состернин падежтер ге оскерлиринин онзагайы, оларнын шын бижилгези. Чуну кылып ооренип алыры: Улегерлеп алган состерни падежтер- ге оскертип, оларны шын бижири.	Регулятивтиг: Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктеп билири. Коммуникативтиг: Бодунун бодалын , туружун шын илеридип билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодунун кылган чуулде- ринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.	Перфо карт		
38		Хыналда ажыл.	1	Билиг хыналда зынын	Чуве адынын дугайында алган билиглерин	Карт.	Чуну билип алыры: Ооренген билиглерин	Регулятивтиг: Кичээлде кандыг сорулга салдынганын	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бижимел			

				кичээли	хынаар.		практика кырынга ажыглаары. Чуну кылып ооренип алыры: Кичээнгейлиг дыннап, чазыг чокка бижип,хынап,част ырыын эдери.	билген турар. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири, дыннап, билип алган чуулу-биле ажылдап,ону ажыглап билири. Коммуникативтиг: Бот туружун, бодалын быжыглап чанчыктырар	чугаага дылды кайы-хире билирин медереп, хынап билири, чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири.			
39	Демдек ады 6 шак.	Демдек ады (утказы, айтырыглары, чуве ады-биле холбаазы). (а.105-110) Дужуруп бижилге.	1	Чаа тема	Демдек адынын чугула шынарлары -биле таныжылга, домакта, созуглелде демдек аттарын, демдек адынын хамааржып чоруур чуве адын тып билиринин мергежилдерин сайзырадыр; созуглелдин кол бодалын тодарадып билирин быжыглаар.	M281, 282 (а.109, 110)	Чуну билип алыры: Демдек адынын чугула шынарлары (чуну илередири, айтырыглары, оскерилбези, чуве адынга хамааржып чорууру, домакка ролю) Чуну кылып ооренип алыры: Созуглелден, домактан демдек адын тывары, хамааржып чоруур созу-биле катый ушта бижири, шыяры.	Регулятивтиг: Башкы-биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созуглелден тып билири. Коммуникативтиг: Сумележип тургаш, ниити туннелди ундуруп, кады ажылдаары.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири.	Карт.		
40		Укталбаан болгаш укталган демдек аттары. (а.110-111)	1	Чаа тема	Укталган болгаш укталбаан демдек аттарынын дугайында билиндирер. Укталган демдек адынын кожумаа чогаадылга кожумаа болур.	M 286(а. 111), карт.	Чуну билип алыры: Укталбаан демдек аттары чангыс дазылдан тургустунар. Укталган демдек ады дээрге дазыл(А.п.ч.а).+ чог.кожумаа. Чуну кылып ооренип алыры: Чуве адындан демдек ады тургузары, сос тургузуунга сайгарары.	Регулятивтиг: Салдынган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаарны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Билдинмес чуулдеринге айтырыгны салып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири.	Карт		
41		Удурланышка к болгаш чоок	1	Чаа тема	Демдек аттарынын	M296 (а.114)	Чуну билип алыры:	Регулятивтиг: Башкынын,	Оореникчиге хевирлеттинер	Оюн		

		уткалыг демдек аттары. (a.112-115)			дугайында билиглерни ханыладыр, удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары-биле таныштырар, оларнын чугаага ужур-дузазын билиндирер.		Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары, оларнын чугаага ужур-дузазы. Чуну кылып ооренип алыры: Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттарын тывары, демдек аттары-биле оларнын хамааржып чоруур сорин согунчугаш-биле демдеглээри.	эштеринин унелелин шын деп хулээп коору. Ооредиглиг: Эштеринин харыызынга немеп билири. Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын,ажылчын кыдырааштарны, Интернет ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Кошкак эштеринге дуза кадып билири.	чуул: Бодунун билиин шылгап чанчыгары, быжыг туруш.				
42		Чугаа сайзырадыл-газы. Чогаадыг.	1	Чугаа сайз., хыналда	Чуве аттарынын болгаш демдек аттарынын ужур-дузазынын дугайында билиглерин ханыладыр.	Карт.	Чуну билип алыры: Чуну кылып ооренип алыры:	Регулятивтиг: Тыва дылды хандыр ооренип алырынче чуткул. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири. Коммуникативтиг: Айтырыг салып, чугаалажып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодунун кылган чуулдеринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.	Чогаадыг			
43		Демдек адынын дугайында алган билиглерин туннээри. (a.115-117)	1	Туннел катапта ашкын.	Демдек адынын дугайында план ёзугаар чугаалап билиринге, боттарынын чижектери-биле бадыткап шыдаарынга чанчыктырар, чурук-биле ажылдап билиринин мергежилдерин быжыглаар.	М 301(a. 116), карт.	Чуну билип алыры: Демдек адынын чугула шынарлары; чурук-биле ажылдап билири. Чуну кылып ооренип алыры: Демдек адынын дугайында айтырыг аайы-биле чугаалап билири, бодунун чижектери-биле бадыткаары.	Регулятивтиг: Ооредилгенин чедиишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири. Коммуникативтиг: Оске улустун бодалын туружун ооренип корбушаан, эжинин бодалын тооп коору, сумележири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Чуну билип алганын база чуну билбезин медресе билири. Чугаалапкан азы бижеэн созу дээш харыысаалгалыг болурун медресе билири.	Тест-узунд у			
44		Хыналда ажыл (Тест.)	1	Хыналда	Демдек адынын дугайында алган	Кыска чогаад	Чуну билип алыры: Чуну кылып	Регулятивтиг: Хынап болгаш деннестирип	Оореникчиге хевирлеттинер чуул:	Дикт.			

					билиглерин хынаар.	ыг	ооренип алыры:	билири. Ооредиглиг: Билип алганын туннеп билири. Коммуникативтиг: Эжи- биле сумележиپ тургаш, ниити туннелди ундуруп, кады ажылдаары.	Бижимел чугаага дылды кайы-хире билирин медеpеп, хынап билири, чуну билип алганын база чуну билбезин медеpеп билири.			
45	Сан ады 1 шак	Част-биле ажыл. Сан ады (а.117-119)	1	Чаа тема	Сан адынын дугайында мурнуку класстарга алган билиглерин ханыладыр.	M306, 307 (а.118- 119)	Чуну билип алыры: Сан адынын дугайында билиглер (чуну илередири, айтырыглары, тун болгаш дугаар сан аттары, оскерлири) Чуну кылып ооренип алыры: Тун болгаш дугаар сан аттарын ылгап, олар - биле домактар чогаадыры.	Регулятивтиг: Бодунун ажылын башкарып билири. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири . Коммуникативтиг: Оске улустун бодалын, туружун ооренип корбушаан, сумележип, эжинин бодалын тооп коору.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Номчааны, коргени, дыннаа- ны чуулдерден эки- багайны арын- шырайынга канчаар база кайы-хире илередирикенин миннип, тодарадып билири.	Оюн		
46	Ат орну 4 шак.	Ат орнунун дугайында билиг. (а.119-121)	1	Чаа тема	Арыннын ат оруннары-биле таныштырар. Оларны домак иштинден тып билири. Ат оруннары 1-ги,2- ги, 3-ку арыннарлыг, чангыстын болгаш хойнун санында турар дээрзин чижекке коргузуп тайылбырлаар.	M314 (а.121)	Чуну билип алыры: Ат орну - чугаа кезээ, чуже адынын орнун- га хереглеттинер. Мен, сен, ол, бис, си лер, олар - арыннын ат оруннары, чуже аттарынын айтырыг ларынга харыылаар. Ат оруннары 1-ги,2- ги, 3-ку арыннарлыг, чангыстын болгаш хойнун санынга турар,домакка ролю Чуну кылып ооренип алыры: Домактардан ат оруннарын тыпкаш, шыяры, айтырыгла- рын салыры.	Регулятивтиг: Ооредилгенин чедишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: _Чувени деннеп билири. Коммуникативтиг: Кошкак эштеринге дуза кадып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бижииринче сонуургал, созуглелдернин утказын бижип, чогаадып, бижимел-биле харылзажыры. Бодунун кылган чуулдеринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.	Карт.		
47		Арыннын ат оруннарынын падежтерге	1	Чаа тема	Арыннын ат оруннарынын падежтерге оскерлирин	M 319 (а.123)	Чуну билип алыры: Арыннын ат орунна- ры чуже аттарынын айтырыгларынга	Регулятивтиг: Ооредилгенин чедии шкинниг болурунун чылдагаанын тып	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже	Инд. карт		

		оскерлири. (а.121-123)			практика кырынга коргузуп таныштырар.		харыылаар. Мен, сен деп арыннын ат оруннары Х.п.,Б.п.-ге дазылы оскерли бээр. Ол деп ат орнунун падежтерге оскерлиринин онза- гайын билиндирер. Чуну кылып ооренип алыры: Ат оруннарын падеж- терге оскертири, до мактан ат орнун тыпкаш, падежин айтыр, морф. сайг.	билири. Ооредиглиг: Чувени бодап, сайгарып, домейлештирип билири. Коммуникативтиг: Бот туружун, бодалын быжыглап чанчыктырар.	чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири. Оске кижилернин эки-багайны арын- шырайынга илередирикенин эскерип, тодарадып билири, оларже сагыш-човап, сагыш- сеткилин денге улежип билири.			
48		Быжыглаашк ын. (а.124- 128) Слов.дикт.	1	Быжыгл аашкын	Ат оруннарын оске чугаа кезектеринден ылгап, оларнын арын, сан падежтер- ге оскерлирин бы- жыглаар, домактын синтаксистиг сайгарылгазын кылырынга мергежилгелер чорудар.	Чурук ка чогаад ыг «Мээн дузам » (а.127)	Чуну билип алыры: Арыннын ат орунна- рынын айтырыгла- ры. Мен, сен,ол деп арыннын ат оруна- рынын падежтерге оскерлири. Чуну кылып ооренип алыры: Ат оруннарын падеж- терге оскертири,ат орнунун морф. сайг.	Регулятивтиг: Салдыгган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Билдинмес чуул бар болза, катап айтырып тургаш, билип алыр аргалыг.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Номчааны, коргени, дыннааны чуулдерден эки- багайны арын- шырайынга канчаар база кайы-хире илередирикенин миннип, тодарадып билири.	Шили лге дикт.		
49		Хыналда ажыл	1	Билиг хынал- дазы		Карт.	Чуну билип алыры: Чуну кылып ооренип алыры:	Регулятивтиг: Аас болгаш бижимел ажылдарга бодунун хире-шаан медереп, хынап, оскелер-биле деннеп коор. Ооредиглиг: Уезинде бот хыналданы шын кылып, сайгарып, шинчилеп билири. Коммуникативтиг: Бот- боттарын хынажып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Чугаанын аянын чаражын эскерип, медереп, боду база шын, чараш, уткалыг чугааланып, частырыг кылбайн, бижииринче чуткул, сонуургал.	Дикт.		
50	Кылыг созу	Кылыг созунун	1	Чаа тема	Кылыг созун оске чугаа кезектеринден	М 332(а.	Чуну билип алыры: Кылыг созунун чуну	Регулятивтиг: Уезинде бот	Оореникчиге хевирлеттинер чуул:	Схема		

	10 шак. (3-ку улдунда- 3 шак. Арткан 7 шакты 4-ку улдунда ооренир.)	дугайында ниити билиг. (а.128-130)			ылгап билиринин чанчылын сайзырадыр.	129- 130)	илередири,айтырыг лары, оскерлири, бо лур, болбас кылды- ныглар илередири, домакка ролю. Чуну кылып ооренип алыры: Домактан кылыг созун тыпкаш, шыяры.Синт. сайг.	хыналданы шын кылып, чазыгларын эдиб билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созуглелден тып билири. Коммуникативтиг: Аас чугаага диалогту ажыглап билири.	Чугаанын аянныг чаражын эскерип, медереп, боду база шын, чараш, уткалыг чугааланып билир кылдыр чуткууру, частырыг кылбайн, чараш бижииринче сонуургал			
51		Кылыг созунун уелерге, арыннарга болгаш саннарга оскерлири. Болур болгаш болбас кылдыныглар (а. 130-132)	1	Чаа тема	Кылыг созунун уелерге оскерли- ринин дугайында оореникчилернин мүрнүкү класстар- дан алган билигле- рин быжыглаар, кылыг созунун болур болгаш болбас кылдыныг- лар илередир хевирлери-биле таныштырар.	М338, 339 (а.132)	Чуну билип алыры: Кылыг созунун уелерге, арыннарга, саннарга оскерлири, болур болгаш болбас кылдыныг- лар илередири. Чуну кылып ооренип алыры: Домактан кылыг созун тып, үезин тодарадыры,Болур, болбас кылыг состерин ылгап, домактар чогаадыры.	Регулятивтиг: Башкы- биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктап билир аргазы. Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын, схема, таблицаларны ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Киж-бүрүзү бодунуу- биле ангы коруштуг, үзел-бодалдыг дээрзин медереп, эштери-биле шын харылзажып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Номчулганы сонуургап, номчуксай бээр кылдыр бодун чанчыктырары	Карт.		
52		Кылыг созунун амгы үези. (а. 132-134)	1	Чаа тема	Кылыг созунун амгы үези үш арынныг, ийи санныг болурун билиндирер	М343, 344 (а.134)	Чуну билип алыры: Кылыг созунун амгы үези тур, олур, чыдыр деп кылыг состери- биле болгаш -п, -ып, -ип, -уп, -үп деп кожумактыг кылыг состери+ тур, олур, чыдыр, чор деп состернин каттышканындан илерээр. Чуну кылып ооренип алыры: Амгы үенин кылыг состерин домактан	Регулятивтиг: Башкы- биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктап билир аргазы. Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын, схема, таблицаларны ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Киж-бүрүзү бодунуу- биле ангы коруштуг, үзел-бодалдыг дээрзин медереп, эштери-биле	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медереп билири. Оске кижилернин эки-багайны арын- шырайынга илередирикенин эскерип, тодарадып билири, оларже сагыш-човап, сагыш-	Карт.		

							тывар, арыннарга, саннарга оскертири; сос тургузуунга сайгарары.	шын харылзажып билири.	сеткилин денге улежип билири			
	Диктант-2 Дужуруп бижилге-1 Срез-1			Эдертиг- Чогаадыг-1 Словарьлыг диктант -1			Тест-1 Бот ажыл-					
4-ку улдун – 16 шак.												
53	Кылыг созу	Кылыг созунун эрткен уези. (а. 133-135)	1	Чаа тема	Кылыг созунун эрткен уезинин арыннарга, саннарга оскерлирин билиндирер.	М348 (а.135)	Чуну билип алыры: Кылыг созунун эрткен уезинин арыннарга, саннарга оскерлири, кожумактары –ган,- ген, -кан,-кен Чуну кылып ооренип алыры: Эрткен уенин кылыг состерин домактан тывар, арыннарга, саннарга оскертири; сос тургузуунга сайгарары.	Регулятивтиг: Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар. Ооредиглиг: Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын, схема, таблицаларны ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Бодунун бодалын илередип билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Номчааны, коргени, дыннааны чуулдерден эки- багайны арын- шырайынга канчаар база кайы-хире илередипкенин миннип, тодарадып билири.	Перфо карт.		
54		Кылыг созунун келир уези. (а.136-140)	1	Чаа тема	Кылыг созунун келир уезинин арыннарга, саннарга оскерлирин билиндирер, амгы болгаш эрткен уелернин дугайында билиглерин ханыладыр.	М 355(а. 138- 139)	Чуну билип алыры: Кылыг созунун келир уезинин арыннарга, саннарга оскерлири,кожумакт арын сактып алыр, Чуну кылып ооренип алыры: Келир уенин кылыг состерин домактан тывар, арыннарга, саннарга оскертири; сос тургузуунга сайгарары.	Регулятивтиг: Ооредилгенин че- дишкинниг болуру- нун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Схемаларны, таблица ларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Аразында сумележип тургаш ниити түннел- ди үндүрүптери.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Чугаанын аянныг чаражын эскерип, медереп, боду база шын, чараш, уткалыг чугааланып, частырыг кылбайн, бижииринче чүткул, сонуургал.	Перфо карт.		
55		Чурукка чогаадыг.	1	Хыналд а	Болуушкуннун дес-дараалашкак озулдезин тургускаш,	Карт.	Чуну билип алыры: Чуруктарнын кол уткалары, аразында харылзаалыг болуру.	Регулятивтиг: Салдынган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Чугаанын аянныг чаражын эскерип, медереп, боду база	Чогаа дыг		

					созуглелди кезектерге чарып алгаш, план ёзугаар чогаадыг бижип билиринин мергежилдерин хевирлээр.		Чуну кылып ооренип алыры: Уш чуруктун тус-тузунда утказын чугаалаар, ат бээр, кол бодалы чул, илередир, оон уш чурукка ниити ат бээр, план ёзугаар бижири. Эрткен кичээлдерде алган билиглерин ажыглаары.	бодунун иштинде планнап алыры. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Билдинмес чуул бар болза, катап айтырып тургаш, билип алыр аргалыг.	шын, чараш, уткалыг чугааланып билир кылдыр чуткууру, частырыг кылбайн, чараш бижииринче сонуургал			
56		Кылыг созунун дужаал хевири. (а.140-143)	1	Чаа тема	Кылыг созунун дужаал хевиринин утказы-биле, арыннарга болгаш саннарга оскерлири-биле таныштырар, созуглелден дужаал хевиринин кылыг состерин тып билирин чедип алыр.	М364, 365(а. 143)	Чуну билип алыры: Кылыг созунун дужаал хевиринин утказы (дужаал, йорээл, суме, мак-тал,кыйгырыг), арыннарга болгаш саннарга оскерлири. Чуну кылып ооренип алыры: Созуглелден дужаал хевиринин кылыг состерин тып билири.	Регулятивтиг: Аас болгаш бижимел ажылдарга бодунун хире-шаан медресеп, хынап, оскелер-биле деннеп коор. Ооредиглиг: Уезинде бот хыналданы шын кылып, сайгарып, шинчилеп билири. Коммуникативтиг: Бот-боттарын хынажып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Номчулганы сонуургап, номчуксай бээр кылдыр бодун чанчыктырары	Карт.		
57		Кылыг созунун даар хевири. (а.143-147)	1	Чаа тема	Кылыг созунун даар хевиринин харыы-лаар айтырыы-биле, кожумактары-биле, арыннар, саннарга оскерлири-биле таныштырар, созуг-лелден кылыг созунун даар хевирин тып билирин, ол хевирни чугаазынга делгеренгей ажыг-лаарын чедип алыр.	М374 (а.146)	Чуну билип алыры: Кылыг созунун даар хевиринин харыы-лаар айтырыы, кожу мактары, арыннар, саннарга оскерлири. Чуну кылып ооренип алыры: Созуглелден кылыг созунун даар хевирин тып билири, ол хевирни чугаазынга делгеренгей ажыглаары.	Регулятивтиг: Уезинде бот хыналданы шын кылып, чазыгларын эдип билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созуглелден тып билири. Коммуникативтиг: Аас чугаага диалогту ажыглап билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Тыва дылды боданырынын болгаш тыва чоннун аразында харылзажырынын эн-не кол чепсээ деп медресеп билири.	Карт.		
58		Хыналда	1	Хыналд	Кылыг созунун		Чуну билип алыры: Кичээнгеилиг	Регулятивтиг: Башкы-биле кады чаа	Оореникчиге хевирлеттинер чуул:	Дикт.		

		диктант.		а	дугайында билиглерин хынаар.		болуру, адап бээрге, чараштыр, чазыг чокка бижири. Кылыг созунун дугайында билиглерин ажыглаары. Чуну кылып ооренип алыры: Бодунун кылган ажылын долүзү-биле хынап билири	сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктап билир аргазы, схема, таблицалар ажыглап билири. Коммуникативтиг: Кижиги-бурузу бодунуу-биле ангы коруштуг, үзел-бодалдыг дээрзин медресеп билири.	Торээн чуртунга ынак болуру, оон дылын, культуразын хундулеп, анаа ынак болуру.			
59		Част-биле ажыл. Кылыг созу(катаптаа шкын)а.(147-150	1	Катапта ашкын	Кылыг созунун дугайында билиглерин катаптаар.	М 379 (а.149) Карт.	Чуну билип алыры Кылыг созунун дугайында билиглерин катаптаар. Чуну кылып ооренип алыры: Морф, синт. сайгарылгалар кылыры.	Регулятивтиг: Кичээлде кандыг сорулга салдынганын билген турар. Ооредиглиг: Чувени деннеп, болуктеп билири. Коммуникативтиг: Бодунун бодалын , туружун шын илередип билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Чугаанын аянын чаражын эскерип, боду база шын,чараш, уткалыг чугаа- ланырынче чут- кууру, чараш бижииринче сонуургал.	Табли ца- карт.		
60 - 61	Наречие 2 шак	Наречие. (а.150-152)	2	Чаа тема.	Наречиени оске чугаа кезектеринден ылгап ооредир. Наречиенин чугаага ужур-дузазы.	М387 (а.15), карточка	Чуну билип алыры: Наречие – оскерил-бес чугаа кезээ. Айтырылганы: Кайда? Канчаар? Кайыын Кажан? Домакка ийиги черге кежигуну болур. Чуну кылып ооренип алыры: На речиелерни домакче кири бижири, ха мааржып чоруур кылыг состери-биле ушта бижири, на речиелиг домактар чогаадыры,сайгарары.	Регулятивтиг: Башкы-биле кады чаа сорулганы салып билири. Ооредиглиг: Херек чуулун созугледден тып билири. Коммуникативтиг: Сумележип тургаш, ниити туннелди ундуруп, кады ажылдаары.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодунун кылган чуулдеринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.	Карт.		
62	Катаптаа шкын 8 шак.	Домак. (а.153-156)	1	Катапта ашкын	Домак дугайында билиглерин тодаргайлаар, оларны деннеп бадыткап шыдаарын сайзырадыр.Домакта со	М394 (а.156) Чурук ка чогаад	Чуну билип алыры: Кол сос колдуунда А.п. турар чуве ады азы ат орну болур. Чуну кылып ооренип алыры:	Регулятивтиг: Салдынган сорулганы чедип алыр дээш, кылыр ажылын бодунун иштинде планнап алыры.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Мозу-шынар талазы-биле хемчээлдерни ажыр баспайн	Карт.		

					стернин харылзаа-зын айтырыглар дузазы-биле тодардып билирин, ол харылзааны схема дузазы-биле коргузуп шыдаарын быжыглаар.	ыг «Хемге» а.156	Созуглелди домактарга узери, состер-биле домактар тургузары, домак кежигунунге сайгарары, домак соонга . ? ! демдектерин салыры. Схема ёзугаар домактар тургузары.	Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири. Коммуникативтиг: Билдинмес чуулдеринге айтырыгны салып билири.	куусеидири			
63		Сос. Сос тургузуу. Слов.дикт. (а.157-159)	1	Катапта ашкын	Чангыс дазылдыг (торел состер) билиглерин тодаргайлаар, ангы-ангы чугаа кезектеринин чангыс дазылдыг состерин тып билиринин мергежилдерин, сос тургузуунга сайгарарын сайзырадыр.	М404-405 (а.158-159)	Чуну билип алыры: Чангыс дазылдыг (торел) состер.Оскертилге кожумаа дазылга немешкеш, чаа уткалыг сос тургуспас, анаа падежин, санын, уезин коргузер. Чуну кылып ооренип алыры: Состерни сос тургузуунга сайгарары.	Регулятивтиг: Башкынын, эштеринин унелелин шын деп хулээп коору. Ооредиглиг: Эштеринин харыызынга немеп билири. Ооредилгеге херек билиглерни ооредилге номнарын,ажылчын кыдырааштарны, Интернет ажыглап тургаш тып билири. Коммуникативтиг: Кошкак эштеринге дуза кадып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Тыва дылды тулдур ооренип алырынче чуткул.	Карт.		
64		Кошкак ыыткыр болгаш кошкак дулей ажык эвес уннерни бижири. (а.160-161) Диктант.	1	Катапта ашкын	Соске кожа турар ыыткыр болгаш дулей уннерни шын бижиринин талазы-биле алган чанчылдарын быжыглаар.	М409 (а.160-161)	Чуну билип алыры: Соске кожа турар ыыткыр болгаш дулей уннерни шын бижири, дакпырлай бээр чылдагааны. Чуну кылып ооренип алыры: Соске кожа турар ыыткыр болгаш дулей уннерни шын бижири.	Регулятивтиг: Тыва дылды хандыр ооренип алырынче чуткул. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири . Коммуникативтиг: Айтырыг салып, чугаалажып билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодунун кылган чуулдеринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.	Оюн		
65		Чугаа	1	Катапта	Чугаа кезектеринин	М418-	Чуну билип алыры:	Регулятивтиг:	Оореникчиге	Тест-		

		кезектери (a.161-163)		ашкын	дугайында алган билиглерин ханыладып катаптаар, оларны танып билиринин болгаш шын хереглээринин мергежилдерин сайзырадыр.	419 (a.163-164)	Чугаа кезектерин танып билири Чуну кылып ооренип алыры: Домакта состернин кандыг чугаа кезээнден илереттингенин тодарадыры, санын, падежин ,арнын азы уезин шын айтыры .Морф. сайг.	Ооредилгенин чедишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: Чувени деннеп билири. Коммуникативтиг: Оске улустун бода- лын туружун ооренип корбушаан, эжинин бодалын тооп коору, сумележири.	хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медепер билири.	узунд у		
66		Демдек ады (a.164-167). Эдертиг.	1	Катапта ашкын	Демдек адынын дугайында алган билиглерин улам ханыладыр, бижимел болгаш аас чугаага ажыглап билир чанчылдарын сайзырадыр.	M425 (a.166)	Чуну билип алыры: Демдек адынын дугайында билиг лер. Чуну кылып ооренип алыры: антонимнер, синонимнер тывары, чуве аттарын демдек ады кылдыр тургузары.	Регулятивтиг: Хынап болгаш деннештирип билири. Ооредиглиг: Билип алганын туннеп билири. Коммуникативтиг: Эжи- биле сумележип тургаш, ниити туннелди ундуруп, кады ажылдаары.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Ооредилгеже чуткулдуу, чуну билип алганын база чуну билбезин медепер билири.	Эдерт иг		
67		Кылыг созу a.167-172	1	Катапта ашкын	Кылыг созунун болгаш оон уелеринин, арыннарынын, саннарынын дугайында алган билиглерин туннеп системажыдар, оларны бижимел болгаш аас чугаага шын ажыглап билирин улам сайзырадыр.	M440 (a.172) Чурук ка кыска чогаа- дыг. a.173	Чуну билип алыры: Кылыг созунун болгаш оон уелеринин, арыннарынын, саннарынын дугайында билиглер Чуну кылып ооренип алыры: Кылыг состерин бижимел болгаш аас чугаага шын ажыглап билири.	Регулятивтиг: Бодунун ажылын башкарып билири. Ооредиглиг: Схемаларны, таблицаларны, графиктиг майыктарны ажыглап билири . Коммуникативтиг: Оске улустун бодалын, туружун ооренип корбушаан, сумележип, эжинин бодалын тооп коору.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодунун билиин шылгап чанчыгары, быжыг туруш.	Адап берге ш бижид ер		
68		Хыналда ажыл. Тест.	1	Билиг хынал дазы	Ооренген орфографтыг болгаш пунктуастыг дурумнерни ажыглап билирин хынаар.	Чайын чогаад ыглар бижи р.	Чуну билип алыры: Тестини канчаар кылырын,ында бердинген даалгаларны кичээнгеилг номчааш,анаа харыылаары. Чуну кылып	Регулятивтиг: Ооредилгенин чедишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири. Ооредиглиг: _Чувени деннеп билири.	Оореникчиге хевирлеттинер чуул: Бодунун кылган чуулдеринге база ажылынга шын унелелди кылып билири.	Тест		

						ооренип алыры: Ооренген билиглери практика кырынга ажыглап , тест-биле ажылдаары. Бодунуё кылган ажылын долузу- биле хынап, бодунга демдекти шын салып билири. Чуну кылып	Коммуникативтиг: Кошкак эштеринге дуза кадып билири.				
Диктант-2 Словарьлыг диктант - 1					Чогаадыг – 1 Эдертиг - 1			Тест - 1			